

חג הפסח של השנה הזאת, תש"פ, מיוחד מאד בכך שכל אדם יושב בביתו ולא מתארח, ונהנה מזיו השכינה על שולחנו, ומקיים "איש אל יצא מפתח ביתו" כבימי גאולת מצרים. כדי להעשיר את השולחן – דלינו ממחברתנו כמה דברי תורה (ומבקשים מחילה מראש שהדברים אינם מעובדים דיים...), ונקווה שיהיה בזה תועלת להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת פסח כשר ושמח – מערכת "דפי עיון"

- ג. בין פורים לפסח - ענייני החמץ של מרדכי ושל המן.....
- ז. טעמים לשם "שבת הגדול".....
- ז. שבת הגדול ואלהיו הנביא.....
- ט. שבת הגדול – דווקא שבת, קשר בין שבת לגאולת מצרים.....
- יג. חודש ניסן – פה מכניס ומוציא.....
- יג. הסנה – חידוש בהשגחה על עם ישראל.....
- יד. ותעל שוועתם – הקב"ה רוצה את הצעקה.....
- טו. התוף של מרים הנביאה.....
- טו. הירא את דבר השם – הניס את בהמותיו.....
- טז. אפילו כולנו חכמים – מצווה לספר.....
- יז. כבן שבעים שנה – ולא זכיתי.....
- יח. לא תצאו מפתח הבית עד בוקר.....
- יח. פסח – דילוג שלבים ועליה מהירה.....
- כב. כמה מעלות טובות למקום עלינו.....
- כב. אצבע אלוקים – המחשת הרוחניות בגשמיות.....
- כג. חייב אדם לראות את עצמו – מפסוק או מסברה.....
- כד. משכני אחרין נרוצה – על קשר תזק של ישראל להשי"ת.....

ד פ י - ע י ו ן

ב

- כו אכילת מצה במצרים כדי לחנכם בעבודת השם האמיתית
- כו מה ההבדל בין "ורחץ" ל"רחצה".....
- כז גראי"ל: פסח – התגברות המלחמה בטומאה
- כז מלאך הזיכרון ומלאך השיכחה
- כח איגרת הקודש – הרב שמשון מאוסטרופולי.....
- לב מדוע רבי יהודה בן בתירא לא עלה לארץ ישראל?.....
- לב חשבון של חמישית קשה בשנות השעבוד
- לג כל המרבה לספר ביציאת מצרים – נס בתוך נס.....
- לה מטה אהרון שנהפך לתנין.....
- לו ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות גאולה.....
- לז רעיונות בענייני ד' לשונות גאולה.....
- לט לחם עוני – שייכותה אל הגאולה.....
- לט ההכרח להתחיל בגנות לפני השבח
- מ דם פסח ודם מילה – הבנה בעניין הדם.....
- מא דו שיח בין פרעה למילדות.....
- מב וכל הבת תחיון – בדרך צחות.....
- מב מעשי ידי טובעים בים – מיתת הפוגע בישראל.....
- מג שלושה עדרי צאן – רמז לשלושה רגלים.....
- מג שינוי בריאה במכת בכורות.....
- מה מכות מצרים כנגד שם השמירה.....
- מז ארמי אובד אבי הקיצור והאריכות.....
- מז עבדים היינו – ומה היום?.....
- מח לא ע"י מלאך – לא יתן המשחית.....
- מט כמה חידודים בענייני פסח.....
- נ ביאורים בביאור "תשעה ירחי לידה".....
- נא מצה וחמץ, מצווה ואהבה.....

הערה: הדברים נכתבו לצורך חיזוק, ובשום אופן לא להלכה

ד פ י - ע י ו ן

בין פורים לפסח - ענייני החמץ של מרדכי ושל המן

להלן כמה נדונים העוסקים בחמץ של מרדכי, שהתקבל מזכיית ביתו של המן בחול המועד פסח, לפי הנקודות הבאות (ויש לנדונים אלו מעט קשר לשיעור דפי עיון מס' 497 לגבי חמץ שנמכר לגוי בתוך הפסח):

המן היה יהודי, שכידוע הוא היה עבד של מרדכי (כבגמרא במסכת מגילה דף ט"א), וההשתלשלות ההסטורית מובאת בילקוט שמעוני (אסתר ה', ג'): א"ר אלעזר אמר ר' חנינא מאי דכתיב (אסתר ה', ג') "וכל זה איננו שווה לי" – מלמד שכל בית גנזיו של המן הרשע היו חקוקים על ליבו, ובשעה שהוא רואה את מרדכי אמר "כל זה איננו שווה לי". משום דרואה למרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שווה לי? כדרב חסדא, דא"ר חסדא: זה בא בפרוזבולי (טענת עושר) וזה בא בפרוזבוטי (טענת עוני), שפעם אחת נתן המלך ממון ושיגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינה. נטל המן ממון שלו ואכלו, ולא נשתייר לו ממון. כשבא להוציא על בעלי מלחמה – לא היה בידו כלום. אבל מרדכי – חצי של ממון היה בידו. בא המן אצל מרדכי, אמר לו: הלויני ממון זה שבידך. אמר לו: אין אני מלווד, אלא אם כן תמכור נפשך לעבד לי. קבל על נפשו והלווהו, וכתב לו: הרי המן עבדו של מרדכי. זבין נפשיה למרדכי בטולמא דנהמא (ככר לחם), היינו דאמר ליה מרדכי להמן: עבדא דקנה נכסי – עבדא דמאן נכסי דמאן.

ולפי זה מסתדרת קושיה גדולה ומפורסמת, וזו שאלתו של ספר המצוות לרס"ג (בפירושו של הגר"פ פערלא זצ"ל בחלק העשין חלק א סוף עשה נ"ט סוף דף רס"ב בעמ' 235 בד"ה איברא) שלכאורה גם את בית המן היה צריך לאבד, שהרי המן היה מזרע עמלק, וכל נכסיו נאסרים וצריכים איבוד, כדאיתא במכילתא (סוף פרשת בשלח). ואם כן איך לקח מרדכי לעצמו את בית המן?

ויש ליישב את הקושיה בכמה אופנים, לפי הנתונים הבאים, ולפי המקורות והתירוצים הבאים:

תירוץ הגר"ז זצ"ל – הנכסים הפכו להיות של המלך: כתוב במגילת אסתר (א, ח): "ויאמר המלך אחשוורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי: הנה בית המן נתתי לאסתר, ואותו תלו על העץ, אשר שלח ידו ביהודיים".

ויש להבין אמאי לאחר שאמר אחשוורוש לאסתר "הנה את בית המן נתתי לאסתר", הוסיף ואמר לה: "ואותו תלו על העץ", הרי זה שתלו את המן היה כבר ידוע ומפורסם, כדכתיב (במגילת אסתר ז, י') "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי", ומה הקשר בין "הנה בית המן נתתי לאסתר" לבין "ואותו תלו על העץ"?

ד פ י - ע י ו ן

T

ומוכרחים לומר שיש קשר בין הדברים, שהרי גם לעיל (בסוף פרק ז') שם כתיב: "ויתלו את המן על העץ", ומיד לאחר זה בפסוק הבא (בריש הפרק הבא, ח', א) כתיב "ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן צורר היהודים".

אלא י"ל משום דקיי"ל בגמרא (סנהדרין דף מ"ח:): שהרוגי מלכות נכסיהן למלך, וא"כ מיד כשנהרג המן זכה אחשוורוש בכל נכסיו, ועל ידי זה טיהרו נכסיו והותרו למרדכי ואסתר לזכות בהם (וכעין מה שלמדנו בגיטין ל"ח. שעמון ומואב טיהרו בסיחון), וא"כ י"ל דלהכי תלי לה להא ד"בית המן נתתי לאסתר" בהא ד"ואותו תלו על העץ".

תירוץ עפ"י עונג יו"ט – איבוד ממון לאחר איבוד נפשות: ועוד י"ל לפי מה שכתב העונג יו"ט בהקדמה (בהגה"ה שם) לחדש דמצוות איבוד הבהמות והאילנות אינו אלא לאחר שהרגו את כל העמלקים כולם, שרק אז חל חיוב לאבד את זכרם לגמרי, אבל לא קודם לכן. וא"כ י"ל דהכא כיון שהיו עדיין עמלקים בעולם – טרם התחייבו לאבד את ממונם.

דירת שרד לשימוש ולא לבעלות: עוד י"ל דאפשר דבית המן היה שייך למלכות והיתה מיועדת למשנה למלך כעין דירת שרד, וכשנעשה המן משנה למלך – קיבל את הבית מאחשוורוש כפי שקיבל את הטבעת, כדכתיב (במגילת אסתר ג', י) "ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן", ואילו לאחר תליית המן כתיב (שם ח, ב) "ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי", אבל הבית – כמו הטבעת – מעולם לא היה של המן, אלא ברשות המלכות היתה. וכשעלו מרדכי ואסתר לגדולה קיבלו הם את הבית ואת הטבעת מהמלכות. וא"כ י"ל דמעולם לא היה הבית של עמלק ולא נתחייב באיבוד.

גם עתה ניתן רק לשימוש: ועוד י"ל דגם כעת לא ניתן הבית לאסתר ולמרדכי, ולא היה ברשותם לאבדו. ומה דכתיב (אסתר ח, א) "ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר" וכן "הנה בית המן נתתי לאסתר" – הכוונה רק לגור בעת שמשמשים את המלכות.

תירוץ עפ"י הרמב"ן והיראים – המצווה על המלך בלבד: ועוד י"ל עפ"י שיטת הרמב"ן והיראים (בסימן תל"ה), שמחייבת עמלק לא הטילה התורה כי אם על המלך, וכיוון שהיו אז בגלות ולא היה מלך בישראל – לכן לא נהגה מצווה זו.

תירוץ עפ"י החינוך: אין מצווה לאבד את ממונם: ועוד י"ל שלא לפי כולם יש להשמיד גם את ממון עמלק, כגון בדברי החינוך (במצוה תר"ד) כתב: "נצטוונו למחות זרעו של עמלק, לאבד זכרו מן העולם, זכר ונקבה, גדול וקטן" ולא הזכיר שור ושה חמור וגמל, כפי שכתב רש"י שם, וכדכתיב בקרא דשמואל. א"כ שמע מינה שדעת החינוך שאין חיוב להרוג את בהמתם ולהשמיד רכושם (ומה שנצטווה שאול "משור ועד שה"

ה

ד פ י - ע י ו ן

צריך לומר שזו הוראת שעה, כמו שכתב החינוך שם, אבל לדורות אינה אלא בעמלקים עצמם אך לא בבהמתם ונכסיהם).

ויש עוד תירוצים בעניין זה, ואכ"מ.

מה שקנה עבד – קנה רבו: עוד י"ל, כדלעיל, שהמן היה עבדו של מרדכי, ועבד שקנה נכסים – מה שקנה עבד קנה רבו, א"כ ביתו של המן מעיקרא היה שייך כבר למרדכי, ולא ממונו של עמלק היה.

אלא שכאן מתעוררת קושיה חדשה: היאך קנה מרדכי את המן לעבד, הרי המן היה מעמלק וא"כ מרדכי היה חייב להורגו ולאבדו מן העולם.

אך י"ל דלא היתה היכולת בידו להורגו, וכפי שכתב החינוך (במצווה תר"ד) שגם על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להורגם ולאבדם מן העולם אם יש כוח בידם. וא"כ י"ל גם לעניין בית המן לא היתה היכולת בידי מרדכי ואסתר לאבדו, כיון שקיבלו אותו מתנה מהמלך, והוי זילותא דמלכותא אם יאבדו אותו ולכן לא היו חייבים לאבדו.

ובזה יש לבאר גם מה ששאלו בגמרא (במסכת חולין דף קל"ט:): "המן מן התורה מנין", שהנה מובן שרק לישראל ייתכן שצריך להיות להם רמז בתורה, כיוון שלנו היא מורשה, ואורייתא וישראל חד הוא, אבל לעכו"ם איזה שייכות יש להם לתורה, שיצטרכו שמותם להירמז בתורה. וא"כ בפשיטות אין מקום לשאלת המן מן התורה מנין.

אך לפי מה שאמרנו נראה ששאלתם היא שמאחר שהמן היה עבד למרדכי כדלעיל, ודינו כאשה ישראלית, א"כ צריך שיהיה נרמז ג"כ בתורה.

ולפי זה מובן מה שפירש ביערות דבש את הטעם מה שזימנה אסתר את המן אל המשתה, והטעם הוא משום שהיה יו"ט של פסח, ונערותיה התענו ("גם אני ונערותי נצום כן"), והרי אסור לבשל בשביל אחשוורוש, מדין "לכס" – ולא לעכו"ם. ולזה זימנה את המן שהיה עבד ונחשב כישראל, ומותר לבשל בשבילו.

ובחנתם סופר פירש את הפסוק (אסתר ג, ל) "ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי", שהמילים "אשר הוא יהודי" מיוחסים להמן, שהיה עבד, ומסתמא עשה מרדכי כדן ומל אותו וטבלו לשם עבדות, ולכן הוא קרוי יהודי.

ד פ י - ע י ו ן

1

ולפי זה יוצא שהמן חייב במצוות כאשה, וצריך לבער את חמצו כמו כל יהודי.

ועתה נקשר את כל דברינו גם לענייני פסח: מאחר שהמן הוא יהודי מומר, שנתלה בפסח (והמקור לכך הוא בגמרא מגילה ט"ו. "ויעבור מרדכי" – אמר רב שהעביר יו"ט א' של פסח בתענית, וברש"י: שהרי בשלשה עשר בניסן נכתבו האיגרות וניתן הדת בשושן, וארבעה עשר וחמישה עשר וששה עשר התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב), ומסתמא לא ניקה את החמץ שבביתו הגם שהוא מחוייב במצוות כאשה, ועבר כל פסח על בל ייראה, עתה – לאחר מותו – ירש אותו אדונו מרדכי, וביתו שהיה מלא חמץ עבר למרדכי. יוצא, לכאורה, שמרדכי עבר על בל ייראה בגלל המן!!!!

ואפשר להקשות את אותה שאלה באופן אחר: מאחר שהמן נתלה בפסח (כדלעיל), ומרדכי התייאש ממנו רגע לפני המיתה (כמו שמקשים לגבי יאוש של גזל מממונו רגע לפני הגזילה וכיוצ"ב), ויש מחלוקת (בגמרא במסכת גיטין דף ל"ט:) אם צריך גט שחרור או לא, ולפי מ"ד שאי"צ גט שחרור – המן מת כיהודי, וא"כ יש בזה חמץ של יהודי שעבר עליו הפסח, והופקר ע"י התורה, והמן עבר בבל ייראה ובבל ימצא, ומרדכי יורש אותו וכו'.

ויש לתרץ (יעוין בשיעורנו "דפי עיון" מס' 497 "היתר מכירת חמץ בתוך הפסח") לפי הנודע ביהודה (אורח חיים מהדורה תניינא סימן ס"ג ומהדורה קמא סימן כ), שחידש שירושת חמץ אינה עוברת אוטומאטית ליורשים, כמו כל חלקי הירושה האחרים, מאחר שחמץ לאחר שעה שישית נחשב מופקר ויצא מבעלות בעליו (יעוין שם שהוא מחלוקת ראשונים אם החמץ יוצא מבעלותו או רק מרשותו), ואין היורשים יורשים אותו, ומה שזכה בזה מרדכי הוא זכיה מן ההפקר לאחר הפסח, וממילא לפי הנודע ביהודה חמץ זה מותר בהנאה.

וקשה כי אם המן הוא עבד של מרדכי – הרי ביתו אינו שלו אלא של מרדכי, ואפילו לפי התירוצים לעיל, שאין הבית שלו אלא דירת שרד שהעמיד לו המלך, עדיין כל המוצרים שבתוך הבית הם בוודאי של המן, וא"כ כל החמץ הוא כבר מעיקרא חמץ של מרדכי, מדין מה שקנה עבד קנה רבו. ואי אפשר לומר שמרדכי הודיע בפירוש שאין רצונו שידו של העבד יקנה לו בע"כ, כיוון שחמצו של המן לא נקנה בדווקא לפני פסח, א"כ מהי הסיבה שמרדכי ירצה לוותר על בעלות על חמץ זה?...

ד פ י - ע י ו ן

יש לומר שאם לעבד יש חמץ והאדון מוכר את חמצו, וכתוב בשטר שנמכר בכל מקום שהוא, ממילא גם החמץ שבבית המן כבר מכור ע"י השטר של מרדכי...

ועוד י"ל שייתכן שעבד כמו המן, שלא ציית לאדונו אלא התנשא עליו ומרד בו – אולי נאמר שהפך להיות הפקר כדין תרנגולת שמרדה (כבגמרא במסכת חולין דף קל"ט). ... ומה הדין בתרנגולת שמרדה ולבסוף מצאה הבעלים – האם צריך לעשות בה מעשה קניין חדש או שמעולם לא עזבה את רשותו, אלא יש בה רק היתר זכיה לעולם (כמו יאוש לפי הרמב"ן), ולפי הצד הזה – אמנם בחייו כל החמץ היה של המן מבלי שמרדכי יזכה בו, אבל כשהמן מת – ברגע זה חוזר כל רכושו להיות של מרדכי.

טעמים לשם "שבת הגדול"

ישנם כמה טעמים מדוע נקראת השבת שלפני פסח בשם **שבת הגדול**:

- **הפשט הפשוט** – לפי ההפטרה: על שם מה שקוראים בהפטרה (מלאכי ג, כג): הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' **הגדול** והנורא.
- **דברי הטור** – **שתיקת המצרים**: לאחר הציווי של "משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח", שהיה עשירי בניסן בשבת, וכל אחד מישראל לקחו שה לפסחו, והרי שה הוא האליל של המצרים, ולא עשו להם כלום, א"כ יש בזה נס גדול.
- **פני מאיר** – **ויכוח עם הצדוקים**: הצדוקים טענו שספירת העומר מתחילה לאחר שבת חול המועד, שכן נאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת", ואילו חכמי ישראל לומדים שהכוונה לא לשבת כפשוטו, אלא ליו"ט ראשון של פסח, שגם הוא נקרא "שבת". א"כ יש להבדיל בין השבת הרגילה – והיא תיקרא **שבת הגדול** – לבין "שבת" יום טוב.
- **שינוי מקום** (שמעתי מר' משה הררי שליט"א): מדרך העולם שאין סועדים את סעודות שבת זו במקום בו סועדים את סעודות כל שבתות השנה, כי בדרך כלל כבר הכינו את המקום לכבוד פסח ופינו את החמץ. יוצא כי השבת מוותרת משלה עבור פסח ואין לך גדול כמו מי שמוותר מעצמו לטובת זולתו!

שבת הגדול ואליהו הנביא

[חשבתי, ערב פסח תשס"ז]: אנו קוראים בהפטרת שבת הגדול על היום הגדול והנורא, שעליו אמרו חז"ל מצד אחד "ייתיה ולא אחמיניה", ומצד שני "ותחזינה

ד פ י - ע י ו ן

ח

עינינו בשובך לציון ברחמים". והפשט הוא שאנו מחכים בכל עת לגאולה, אבל חוששים מהמחיר שצריך לשלם עבור הגעתה.

שבת זו – מרמזת על הגאולה הראשונה, שהיא באה קודם לגאולת מצרים, ומרמזת על הגאולה האחרונה – יום ד' הגדול והנורא. הזמן שבין שתי הגאולות – זה זמן העבודה שלנו, לנסות עד כמה שאפשר להצטרף לעגלה, לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד התורה, שהיא המפה האמיתית של העולם.

לגאולה הראשונה ולגאולה האחרונה יש דבר משותף – העובדה שמקבלים "פרוטקציה" מהשי"ת, אלא שיש חילוק בין סוגי הפרוטקציה. בגאולה הראשונה – לא היינו ראויים כלל להיגאל. האריז"ל ממשיך לתינוק שגדל ללא פרופורציה, שעל פי מעשיו אין לו כלום, וצריך לתמוך בו כדי שיתקדם. כך גם אנו – ותגדלי, ותבואי בעדי עדיים, שדיים נכוננו, ושערך צימח – ממש כמו נערה גדולה. אלא שמצד שני – את עירום ועריה – ללא זכויות אמיתיות, נמצאת בארבעים ותשע שערי טומאה, דבר שעל פי ההנהגה הרגילה של הבריאה – אין לו יכולת להתרומם ולהיגאל. וכאן נכנסה ההשגחה הפרטית של "כבשיה דרחמנא", של רצון השם שאין לו שום ביאור וחוקיות בבריאה, ויאמר אלוקים "אני יקוק". שם זה – הגבוה מעל גבוה – הוא מנהל מעתה את הגאולה, אני ולא מלאך... אני הוא ולא אחר (חשבתי להוסיף, שכאשר "אני" הוא "הוא" – וזו המדרגה הגבוהה באמת, כפי שידוע שיש כמה הדרגות בגילוי שכונה: אני, אתה, הוא, יש, אין. ודי לחכימא).

וגם בגאולה האחרונה – הבאה בסוף ההיסטוריה, ומבטאת את סיכום מעשי בני האדם – שם כבר לא שייכת פרוטקציה סתם, ללא מעשי אדם, כיוון שכל מטרת מהלך העולם הוא שלא יהיה נהמא דכיסופא, אלא הדין יהיה אמיתי, יום בוער כתנור. וא"כ הפחד הגדול הוא היאך נזכה לגאולה, הלוא המעשים שלנו אינם מספיקים. וכאן מגלה לנו הקב"ה שיש עוד מפתח לגאולה – אליהו הנביא זכור לטוב. כוחו של אליהו מתחיל (כידוע לפי דברי הגמרא "פנחס זה אליהו") ב"פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן השיב את חמתו", וגרם לחרון אף שיוסר מישראל. אח"כ ב"קנוא קנאותו" בהר הכרמל, שעמד אליהו נגד כל נביאי הבעל, וברר את האמת, ללא כל מורא, בעשותו ניסיון קשה ביותר, ואפילו היה נצרך להוראת שעה, להקריב קרבן בהר הכרמל, שלא יהיה איסור שחוטי חוץ. אותו כוח לברר את האמת, ולהסיר את השקר – עומד לו בכל ברית הנכרתת עם עם ישראל, ולכן אליהו הוא מלאך הברית. כמו כן ניתנה לאליהו הזכות להכריע בכל קושיה ואיבעיא שלא הוכרעה בתורה – עד שיבוא אליהו, תשבי יתרץ קושיות ואיבעיות. וכן – ההכרעה הגדולה על הגאולה העתידית, מתי תקיים "והבאתי" – שהיא הלשון החמישית של הגאולה. ולכן אפילו בליל הסדר – אנו מוזגים כוס נוספת כנגד הלשון הנוספת, ופותחים את הדלת כרמז לחיבור בין שתי

ד פ י - ע י ו ן

הגאולות – הנוכחית, לפתרון בעיית הגאולה של "והבאתי", והעתידית – זו של יום ד' הגדול והנורא. ממילא שמעיין מכאן, שזכותו של אליהו הוא חלק מהבירור שיעשה לפני יום הדין, וזו מתנת השי"ת, הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא (ללא האות "ו") שלקחה יעקב אבינו למשכון, לוודא שאכן אליהו יגיע), ואז – יהיה המסלול היחיד המאפשר לעבור את יום ד' – מסלול התשובה. "והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם" – זו זכותו של אליהו, וזו גם זכותנו.

בשבת זו – שבת הגדול – אנו משלבים את שתי הגאולות, זו שבחסד וזו שנעשית ע"י מצבינו לפי איכות התשובה שנעשה, והשי"ת יהיה בעזרנו.

שבת הגדול – דווקא שבת, קשר בין שבת לגאולת מצרים

[מעובד עפ"י העלון "נפשו גחלים תלהט" מס' 227 – מצורע ושבת הגדול תשע"ט, מחידושו של הגרי"א ווינטראוב זצ"ל, כפי שנלמד ע"י תלמידו הרב אבשלום שניידר שליט"א]:

נפתח בכמה שאלות והדגשים:

הטור (הובא במאמר "טעמים לשם שבת הגדול" לעיל) מבאר מדוע השבת שלפני פסח נקראת "שבת הגדול", מפני שבאותה שנה שיצאו ממצרים לקחו את פסחיהם **ב' ניסן שחל בשבת**, והמצרים ראו ולא יכלו לעשות כלום, הגם שפגמו באלוהיהם, וזה היה נס גדול. ע"כ תמצית דבריו. **ויש להקשות** מה מיוחד כאן בשבת שבזה, **הרי לא היה עניין הנס קשור עם השבת דווקא** אלא ש"במקרה" חל באותו יום, ואם רוצים לציין את התאריך – יותר הגיוני לציין כל שנה את תאריך י' בניסן, שהוא היה יום הנס, ולא דווקא השבת שביום זה.

עוד שאלה בעניין השבת: יש וויכוח גדול בין ישראל לבייתוסים אם הפסוק "ממחרת השבת" שהחל ממנו סופרים עומר הכוונה לשבת שאחרי הפסח, או מהפסח עצמו שנקרא שבת. ועד כדי כך היה אכפת לבייתוסים משינוי זה עד שהיו שוכרים עדי שקר (כבגמרא במסכת ראש השנה דף כ"ב, וברש"י שם ד"ה להטעות את החכמים, כתב: והבייתוסין מתאוין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שתהא הנפת העומר באחד בשבת ועצרת באחד בשבת לפי שהן דורשין "ממחרת השבת יניפנו" ממחרת שבת בראשית כמשמעו, ושכרו שני בני אדם להעיד שראו את החודש היום). והשאלה היא מה זה כל כך חשוב הוויכוח הזה לחז"ל, להילחם ולתקן תקנות, והכל כדי להעמיד את המילה "שבת" על חג הפסח (הרי לכאורה יותר הגיוני שיש "שבת" ויש "פסח" וכל אחד מהם הוא דבר אחר). וכנראה שיש כאן קשר פנימי עמוק בין פסח ובין השבת, שעליו מתבסס הוויכוח החזק עם הבייתוסים.

ד פ י - ע י ו ן

7

וגם בעשרת הדברות אנו מזכירים את יציאת מצרים בהקשר לשבת ולעבודת מצרים והגאולה מעבודת זו, "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ד' א' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן ציווך ד' א' לעשות את יום השבת" (דברים ה, טו).

ונדגיש כמה נושאים, שאינם קשורים לכתחילה לשבת, והכל יתקשר וייושב בס"ד בחדא מחתא:

באורו של הגר"א מה המיוחד בשאלת "**מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות**" שהיא שאלה כללית הכוללת את כל הדי' קושיות, וביאר הגר"א את עומק הקושיה, שבכל המצוות **אין מצווה אחת המיוחדת ללילה דווקא**, אלא או ביום או ביום וגם בלילה, ואילו בלילה הזה – בשונה מכל השנה – יש בו **כמה מצוות המיוחדות לו**, שנעשות דווקא בלילה ולא ביום, וזוהי השאלה מה נשתנה הלילה זה. והגר"א מחדש שהתשובה הכללית לשאלה זו, היוצאת מכל הסיפור, **שבליילה זה שולט מידת הזכר**, ולכן הוא מיוחד למצוות (שכידוע "זכור" הוא כנגד מצוות עשה, כנגד הזכר, ו"שמור" הוא כנגד מצוות לא תעשה" שהוא כנגד הנקבה, שכל כבודה בת מלך פנימה, ובלילה הזה יש מצוות עשה של אכילת מצה ומרור ושתית ד' כוסות וסיפור יצ"מ, על כן לילה זה מוגדר כזכר, השונה מכל הלילות שהן נקבה, שאין להם פעולות מאפיינות דווקא אותם).

גדר של "עבודת" נלמד **מדיני קניין עבד** (בגמרא במסכת קידושין דף כ"ב): השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו, אלא מעתה שפחה כנענית תיקנה בביאה, כי קאמרינן זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה, ע"כ. מוכח שמעשה עבדות מוגדר כאשר יש **הנאה לאדון וצער לעבד**, אבל כאשר יש **הנאה לשניהם** – אין זו עבודת רגילה (ודווקא אשה נקנית בביאה, שיש בזה הנאה לשניהם, ולא עבד). וכן הוא **בהקרבת הקרבנות**, הנקראת "עבודה" (והרמב"ם קרא לספר העוסק בקרבנות בשם ספר ה"עבודה"), ובקרבן פסח – שהוא הראשון הנקרא "עבודה" ("ועבדת את העבודה הזאת") – כל האזכרות השייכות אליה נקראות רק בשם הויה ולא בשמות וכינויים אחרים של הקב"ה, וכתב **התורת כהנים** בתחילת דבריו שהסיבה היא שלא ליתן מקום למינים לרדות, אלא **"ריקן כל העבודות כולם לשם הויה"**, שלא יהא ספק של רשות זר ח"ו. הרי לנו הגדרה ברורה **שעבודת היא התרוקנות כל רשות זר**, וכאשר העובד מצטער בעבודתו – הרי כל הפעולה התרוקנה **רק לשם עבודה ואינה לצורך העובד כלל**, אבל כשהעובד נהנה מעבודתו – לא התרוקנה כל הפעולה לשם עבודתו, שהרי גם הוא נהנה, וממילא יש כאן חיסרון במעשה העבודת (דוגמה להמחשה (ללא קשר אמיתי) מעולם חושן משפט לגבי שואל, שחייב באונסין כי "כל הנאות שלו", אבל ברגע שיש גם הנאה למשכיר או אין כל הנאות של השואל – כבר אי אפשר לחייבו באונסין).

ד פ י - ע י ו ן

וצורת עבודה זו היא **תוכן כל המצוות**, כמו שכותב הרמב"ן (בסוף פרשת בא) "וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין ק-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו", עכ"ל. וממילא פשוט שכל המצוות אין בעצם פעולתם תועלת להדיוט אלא רק לשם מצווה.

היוצא מן הכלל היא מצוות השבת, וליתר דיוק – "זכירת השבת" – שיש בה מושג של "עונג שבת", שהמתענג מקיים ומצטרף למצווה ביתר שאת, והרי היא גם בכלל כל עבודת השי"ת (וראו' לחלק מעונג יו"ט, שהוא מדין כבוד ולא מדין עונג ואכ"מ).

וכדי להמחיש את עבודת העבד ביום השבת, נמשיל לאדון **שהולך להתארח בבית מלון יוקרתי**, שבדרך כלל יש מדור מפואר לאדונים ומדור עלוב למשרתים, וברור לכל רואה מהו מעמד האדונים ומהו מעמד המשרתים. אבל כאשר האדון רוצה את העבד שישמשו במקום שהאדון נמצא – הוא **לוקח את העבד אליו לחדרו**, והעבד נהנה מכל המנעמים, שהרי **נמצא עם אדונו**.

כך גם **כל המצוות** – באופן רגיל צריך שיעשו לשם שמיים נטו, ללא הנאה של העבד, ועיקר העבודה היא **לשמש את הרב שלא על מנת לקבל פרס**, אלא רק **כעבודת עבד לאדונו**, ולקיימת ההנאה לעצמו **מפקיעה את מעשה העבודות**. לעומת זאת בשבת קודש, שעניינה והדגשתה הוא "קודש", וכל הבריאה **נמצאת ברשות יחידו של עולם**, בהתרוקנות כל רשות אחרת – לכן גם **העבד נמצא במציאות של "עונג שבת"**, שעבודתו היא כולה רק צורך גבוה, ומה שהאדם נהנה הוא רק **מההנאות הרוחניות שיש לגבוה**, ולכן כל הפעולות הנראות ביום חול לא שייכות (כגון לאכול פרוסה ברעבתנות, המראה על גרגרנות, לאכול מאכלים טעימים "ברבורים ושלו ודגים", לנוח, להתלבש יפה וכיוצ"ב) – בשבת הם חלק חשוב ממצוות עבודת השבת.

והטעם האמיתי לשינוי מציאות זו הוא שה"עונג" **העיקרי הוא בעולם הבא**, ביום שהצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם **ומתענגים** על זיו השכינה. זהו העינוג המקסימלי. ולכן בימי גאולת מצרים, באותו זמן שישאל **מתעלים ומתקרבים להקב"ה** גם זו היא בחינת "עונג", שהקב"ה יורד בכבודו ובעצמו, הוא ולא מלאך, הוא ולא שרף – קשר הכי עמוק בין האדון למשרתו – הוא מצווה עליהם **להתענג בקרבן פסח**, ולאכלו דווקא צלי אש הנותן ריח חזק למרחוק, ודווקא לא נא, כדי שהטעם ייכנס באפם **ויתענגו על אכילת קרבן פסח**, וזוהי העבודה הגדולה של ישראל (כי קרבן הוא עבודה), אבל לא כמו שאר עבודות הקרבן, אלא בעבודה זו יש את בחינת **השבת**, של ההתענגות על הקירבה לבורא עולם.

ד פ י - ע י ו ן

יב

ולכן יש חשיבות גדולה להבין שגאולת מצרים אינה גאולה רגילה, אלא של קשר אדון-עבד המאפשר גם לעבד ליהנות מזיוו של האדון, ולכאורה יש בזה פגימה בעבדות, אלא שזה רצון השי"ת – **להפוך את הקשר של אדון-עבד, לקשר של בעל-אשה**, ולכן כל המצוות של הלילה הן מצוות של זכר, וכן גם **קורין את "שיר השירים"** הוא שיר האהבה בין הרועה לאהובתו הכלואה, עד ליציאתה מן המקום שבו היא כלואה לחירות עולם עם אדונה-אהובה. וכל זה הוא **בחינת השבת**, ולכן חשוב שגם **ההכנה לגאולה** היא ביום השבת (וזוהו "שבת הגדול"), וגם כל ימי חג הפסח הם בבחינת שבת (ולכן "ממחרת השבת" הוא דווקא מחג הפסח, שהוא בקשר של בחינת שבת).

ועתה נבין תמונה שלימה, גם בעליית הטוב וגם בירידת הרע, עפ"י מאמר חז"ל **בספר יצירה** (ב-ז): **"אין בטובה למעלה מ"ענג" ואין ברעה למטה מ"נגע"**, שהעונג האמיתי הוא בעוה"ב ומעין זה ניתן בשבת בעולם הזה, ומכת מצרים היא "נגע", ולכן עיקרו של יציאת מצרים הוא ההפרש בין העונג לישראל ובין הנגע למצרים.

ולכן יבואר עפ"י **שהמכה הגדולה ביותר בלילה זה היא "מכת בכורות"**, שהיא כנגד **הדעת**, והדרגה הגבוהה ביותר היא **קדושת ה"בכור"**, שהבכורה היא ממקור ה"דעת", שהיא נקודת הקשר הראשון של האדם אל אשתו ("והאדם ידע =דעת) את חוה אשתו ותהר ותלד בן וכו'), וזו הסיבה שבכור מקבל פי 2 (וכל אותיות מילה זו מבטאות כפולות של המספר היחיד ב (כפולה של אחד) כ (כפולה של עשר) ר (כפולה של מאה)).

וההיפך הכי גדול מזה הוא "נגע", שזה אותם אותיות של "עונג" אבל בהיפוך משמעות, ולכן אמר הקב"ה **"עוד נגע אחד אביא על מצרים, ואחרי כן ישחרר אתכם"**, כי מציאות זאת באה להגדיר בדיוק את הירידה הגדולה של מצרים ואת העליה הגדולה של ישראל.

והבחינה של האדם להגיע לשבת הוא **בעבודה קשה לפני כן**, בבחינת **"מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"**, והתוצאה היא מה שנאמר בשבת **"לדעת כי אני ה' מקדישכם"**, ועניין הקידוש הוא **הפרשת והבדלת ישראל מכל העמים**, להראות שאין ביניהם צד השווה כלל וכלל, וגם זה בחלק הדעת, כפי שנאמר בעניין **הבדלה** בירושלמי (במסכת ברכות פ"ה) **"אם אין דעה – הבדלה מנין"**, ולכן הדעה דשבת יש בה **הכרה בקצוות הקיצוניות** והוא השגת העונג שהוא הקצה מצד הקדושה, ובדאי שהעונג מתפשט עד הגשמיות ממש אך הדעת היא המשגת אותה, הוא מה שאמרו כל המענג את השבת דייקא, **ומי שעומד חוץ לקדושת השבת הרי הוא במציאות של "נגע"**.

חודש ניסן – פה מכניס ומוציא

[מדשן ביתך – הרב יוסי זרצקי, תזריע תשע"ח]: מובא בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן): **ניסן** – בגימ' 170. **פה** – בגימ' 85, יוצא שבחודש ניסן יש משמעות לפעמיים "פה". הקשר בין "פה" ל"ניסן", כי עיקרו של חודש ניסן הוא חג הפסח, ועבודת ד' של פסח היא בפה.

ומדוע פעמיים "פה" בפסח? עונה **רבי צדוק הכהן מלובלין** בספרו "**מחשבות חרוץ**", שזה כנגד שני הצינורות שבצוואר: **קנה**, שאתו אנחנו נושמים ומדברים, והוושט, שאיתו אנחנו אוכלים.

בחג הפסח ישנם מצוות של **אכילה** הנעשית דרך הוושט (אכילת מצה, אכילת מרור ושתיית ארבע כוסות), ו**דיבור** הנעשה דרך הקנה (סיפור יציאת מצרים).

בהלכות שחיטה נקראים הקנה והוושט בשם "**סימנים**" שאותם צריך השוחט לבדוק.

ומבחינה מחשבתית – הקנה והוושט הם ה**סימנים של היהודי**, שעל פי מה שהוא **מכניס לפה** ועל פי מה שהוא **מוציא מהפה**, יכולים לדעת מי הוא אותו יהודי, לכן הם נקראים "**סימנים**", וזוהי העבודה שלנו בפסח.

הסנה – חידוש בהשגחה על עם ישראל

[**חשבת**]: יש להקשות מה המיוחד בהתגלות הקב"ה דווקא בסנה. ונראה לענ"ד לפרש, שמשה הכיר בהשגחתו של הקב"ה לעולם בבחינת "**מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך**", דהיינו השגחה פרטית של בורא העולם, שהגאולה היא **לפי מעשיו** של האדם (אמנם מספיק אפילו כחודו של מחט, אבל צריך בכל זאת מעשה כלשהו). ומשה שידע "אכן נודע הדבר" שיש דילטורין בעם ישראל, והמצב אינו מאפשר גאולה, כך הבינו גם המלאכים ביציאת מצרים, שהתפלאו מדוע מגיע גאולה לעם ישראל, הרי "**הללו עובדי עבודה זרה והללו...**". ורק הקב"ה החליט כאן, שהגאולה לא תהיה **על סמך מעשיהם** של ישראל, אלא **למרות** מעשיהם, ורק על סמך מעשיהם **בעתיד** מקבלים זכויות **כבר היום**. לא כמו תמיד בחינת י-ק-ו-ק שפירושו השגחה מליאה על סמך **ההווה**, "**באשר הוא שם**" (י-ק-ו-ק = בחינת "תפארת"), אלא בחינת א-ה-ק-ה (בעתיד), שפירושו מתן השגחה על סמך העובדה שישראל מושגחים **בקשר ישיר** את הקב"ה (א-ה-ק-ה = בחינת "כתר"), ויקבלו תורה ויהיו ראויים לגאולה. אמנם עכשיו אינם ראויים, אבל – כפי שאמר לו הקב"ה למשה – "**יעבדו** את האלוקים על ההר הזה". וכדי להמחיש זאת, ששייך **גאולה גם ללא שמגיע** – הראהו הקב"ה את הסנה, **שבוער באש ללא שיש בו חומר בעירה**.

ד פ י - ע י ו ן

יד

וכך גם נרמז בלשון: וירא ד' כי **סר** לראות. "סר" = 26 כפול 10 שהם 260, שמשה חשב שהגאולה תהיה על סמך שם י-ק-ו-ק שהוא 26 (כפול 10 שהוא מספר שלם), דהיינו משה חשב שהגאולה תהיה לאחר 260 שנות שעבוד. והשיבו הקב"ה: לך אמור להם "א-ה-ק-ה" שלחני אליכם. א-ה-ק-ה = 21, וכשנכפיל ב- 10 נקבל 210, שהשעבוד יסתיים לאחר 210 שנים בלבד.

ואולי יש מקום ללמוד לעצמנו, שרוצים להידבק במידותיו של הקב"ה, שאפשר ללמד זכות על אדם לא רק לפי מה שהוא, אלא לפי מה שאפשר שיצא ממנו...

ותעל שוועתם – הקב"ה רוצה את הצעקה

[**חשבתני**]: המדרש אומר: ותעל שוועתם מן העבודה – זה שנאמר "השמיעני את קולך", משל לאותה נערה שהיתה בארמון המלך, ורצה המלך לשמוע את קולה, אלא שהנערה לא השמיעה קול. ולכן המלך הביא עליה שודדים וליסטים ואז היא השמיעה קול.

מי ששומע מדרש זה – תמה, שזה נשמע לא כ"כ טוב, שהקב"ה מאלץ את השני להשמיע קול בכפייה. אלא שיש להבין מהי התכלית האמיתית של העולם, האם לגרום לכל אדם נוחות כרצונו, או – כפי שלימדונו חז"ל – **תכלית העולם להתקרב לבורא עולם**, וזה נעשה ע"י תפילה והשמעת קול. וכשחסרה תכונה זו – האדם אינו מגיע למה שצריך.

דומה הדבר לאדם שליבו הפסיק לפעול. אם לא יעזרו כמה עיסויים ללב – יש לתת **מכת חשמל חזקה**, כדי שאולי השוק החשמלי יגרום ללב, מעוצמת הזעזוע, להתחיל לפעול. אם לא תינתן מכה כזאת בזמן – מצבו של החולה בסכנת חיים. גם בנמשל – בחסדי השי"ת – נתן הקב"ה דרך להעיר את סגור ליבו של האדם, ומביא עליו כל מיני דברים **הנראים** כצרות (ובתכלית האמיתית אין בהם שום צרה), כדי לגרום לאדם לבוא לתכליתו האמיתית. כמה צריכים להודות על מנגנון זה, ולא לראות בזה גנאי ח"ו. והרי זה פשוט, שאם נראה רופא מנתח בתחילת פעולת הניתוח, בדיוק כשחותך את הבטן להתחיל בניתוח – מי שאינו מבין מה קורה יפתח בזעקות "רוצח". ומי שמבין – יודע שהדבר הוא לתכליתו ולטובתו של החולה. יוצא שבקשת הקב"ה "**השמיעני את קולך**" נועד לטובתינו ולתכליתנו האמיתית, וכמובן אין בזה שום רצון וצורך של הבורא יתברך.

ד פ י - ע י ו ן

התוף של מרים הנביאה

[שמעתי מבני חנוך נ"י בשם הגר"א גרבוז בשם גר"ח קרייזוירט ז"ל]: כתוב (שמות ט"ו, כ) "ותיקח מרים הנביאה אחות אהרון את התוף בידה, ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות". ורש"י מבאר (בד"ה בתופים ובמחולות) מובטחות היו צדקניות שבדור, שהקב"ה עושה להם ניסים, והוציאו תופים ממצרים. ע"כ. הוקשה לרש"י מניין היו לנשים תופים, ובאר כפי שבאר. מעניין שלא הוקשה לרש"י מניין היה למרים תוף, שהרי אמר את דבריו רק על התופים של הנשים. וביותר: הכתוב מדבר על התוף, בה"א הידיעה, אותו תוף שיודעים על קיומו, ולכן לא קשה עליו כלום. ובאמת מהו תוף זה?

ותירץ גר"ח קרייזוירט ז"ל שהתירוץ נמצא במילים "מרים הנביאה" – עצם העובדה שהיא היתה נביאה – זו סיבה שצריכה שיהיה לה תוף, (שגם כאן יש להקשות: לשם מה צריך לומר לנו בשלב זה שמרים היא נביאה), וההסבר הוא על פי המובא **ברמב"ם** (הלכות יסודי התורה ד-ז): כל הנביאים אינם מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם, ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה. לפיכך בני הנביאים **לפניהם נבל ותוף וחליל וכינור**, והם מבקשים הנבואה וכו'. ע"כ. א"כ פשוט היה לרש"י לגבי התוף של מרים, שהרי הפסוק מעיד שהיא נביאה, וזה עצמו מסביר מהיכן התוף שלה.

הירא את דבר השם – הניס את בהמותיו

[הגדת גדולי המוסר, עמוד 207]: כתוב במכת הדְבָר (שמות ט"ו, כ) "הירא את דבר ד' הניס את מקנהו לתוך הבית, ואשר לא שם ליבו אל דבר ד' ויעזוב את מקנהו בשדה". ותמה **הסבא מנובהרדוק** (בספר מדרגת האדם ח"ב, יראה ואהבה פרק י"א, ובדומה מאד כתב מן הסט"יפלער בספר ברכת פרץ פרשת וארא): מה הקשר בין יראת ד' או חוסר יראה לעניין הכנסת הבהמה הביתה. הרי יש **חיוב השכל** להכניס את הבהמות, לאחר שכל דברי משה הקודמים התקיימו במלואם, ללא שינוי בכח זה. וביותר: הלא גם הירא את דבר ד' היה צריך להכניס את הבהמות **מצד המציאות** ולא מצד היראה.

והעניין הוא שיראת השכל הוא דבר נפסד, כיוון שהוא **תלוי בנגיעות**, ודבר זה מסוכן עד מאד, כיוון שכאשר יש נגיעות לאדם – אזי מאבד הוא את שכלו, והשקר נראה בעיניו אמת, עד אשר אינו יכול לראות כלל גם מה שהיה לו ברור כשמש כאשר היה בריא ממידת נגיעות זו. ולכן ראיית האמת לא היתה קיימת לפני המכה, כיוון שכל אדם רוצה לראות את חייו ממשיכים כרגיל, ובהמותיו רועות באחו כמימים ימימה. ורק אחרי המכה ראו כולם את הדבר הפשוט הזה, שאותה המציאות מחייבת **למי**

ד פ י - ע י ו ן

טז

שאינו חולה במחלת הנגיעות. וזה מבהיל על הרעיון, עד כמה מתהפך השכל בעת הנסיון, כמו הענן המכסה את עין השמש. ויש בין קודם הנגיעה לאחר הנגיעה כמו שיש בין קודם לידת הוולד לאחר לידת הוולד, שיראה אח"כ מה שלא היה שייך לראות קודם (וחשבתי להוסיף שאולי זה הפשט ב"איזו חכם – הרואה את הנוולד", לראות את הדבר בזמן הנגיעה כמו שהוא נראה לאחר הנגיעה – זו חכמה אמיתית...). ורק **הירא את דבר ד',** הוא המתאמץ לעשות את מה שאמרו לו, למרות שאינו מבין, מצד "מוטב שיהא שוטה כל ימיו, ואל יהא רשע שעה אחת לפני המקום..." ואחרי שיעשה נגד מה שחושב שזה "נכון" – פתאום יתברר לו שמה שעשה היה גם הדבר הנכון והחכם לעשותו. אבל מי שאינו ירא את דבר ד' – אין לו עתה במה להישען – גם שכלו אבד לו, וגם אמונה אין לו, א"כ מה יחזיק לו אז?

אגב – מובא בגוויילי **אש** (לגרא"ז מרוסטוב מנובהרדוק, עמוד מ, הובא בהגדת גדולי המוסר עמוד 208) להתבונן שכדי להיות ירא את דבר ד'- צריך **לעשות מעשה** בפועל ולהניס, וכדי לא להיות ירא – מספיק **לא לשים לב**, רק קצת הרפיה, ומיד נעשים "לא ירא את דבר ד'..."

אפילו כולנו חכמים – מצווה לספר

[**הרב דורון דוד גולד, חול המועד פסח תשס"ח**]: אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה – מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים. מה רוצים לומר לנו – שמצוות יציאת מצרים היתה בהוא אמינא ששייכת רק לטפשים, וקמ"ל ששייכת גם לחכמים?... **ועוד קשה**: מדוע בשאר מצוות לא כתוב כך, כגון: אפילו כולנו חכמים – בכל זאת מצווה עלינו להניח תפילין...

אמנם – אפשר היה לומר **שקושייתו כלל אינה קושייה**, שכן – באמת נכון – היתה כזאת הווא אמינא, שכן מדובר על מצווה שכל עשייתה הוא ע"י **לספר סיפור**, וכידוע – אדם מוכן לשמוע סיפור שאינו מכיר, אבל כשחוזרים על סיפור שמכיר – סימן **שהשומע הוא אדם שאינו קולט**, ובוודאי אינו חכם, אינו נבון וכיו, וקמ"ל שגם לאנשים נבונים – למרות שהסיפור מוכר – כן צריך לחזור ולספר (אלא שדח"יה זו אינה מספיקה, שכן מיד אפשר לשאול: א"כ מדוע אמרה התורה לחזור שוב ושוב גם על משהו ידוע, אין זאת אלא שטמון כאן דבר עמוק יותר, כפי שיתברר בתירוץ שבהמשך).

ואינני זוכר מה תירץ הרב גולד שליט"א, אבל נלענ"ד לומר (ואולי זה גם מה שהרב גולד תירץ) שמלמדים אותנו שמצוות סיפור יציאת מצרים **גדילה עם האדם**. בתור ילד – הוא מבין ברמה שלו. בתור מבוגר – הרמה שלו בהבנת העומק של נס יציאת מצרים הולכת וגדולה. ומספרים לנו, שלא נחשוב שהגענו לרמת ההבנה הראויה במצווה זו,

ד פ י - ע י ו ן

אלא שגם לחכמים ולנבונים יש עדיין מקום לגדול במצווה זו, שאינה רק סיפור ועובדות בעלמא, אלא יש בה חינוך האדם להבנת ניסי הקב"ה עימנו, וזה הולך ומעמיק עם עליית דרגתו של האדם. כמו שסבא ונכד שיושבים ומספרים ביציאת מצרים – כל אחד יבין זאת ברמה שלו (ומעין רעיון זה שמענו בעבר מהרב משה הלוי שליט"א, מנהל ת"ת תשב"ר, שדיבר על סכנות המחשב, ואמר שכל הצצועים עובר זמנם עם הזמן, אבל המחשב גדל עם הילד...).

ועוד שמעתי לומר בס"ד, שיציאת מצרים פירושה הגברת האמונה, ודבר זה אין לו דרגות, אלא **בכל רגע צריך לעמול מחדש על אמונה**, ודרגת האמונה שצברנו ברגע קודם אינה מחייבת את הרגע הבא, וכבר ראינו שאפשר להיות כהן גדול שמונים שנה ואח"כ להיות צדוקי, וגם באברהם אבינו נאמר "ויאמן בד' ויחשבה לו צדקה", וגם בנוח שהתורה מעידה עליו שהוא צדיק תמים בדורותיו כתוב "מאמין ואינו מאמין". א"כ אפילו שכולנו חכמים – **לגבי אמונה זה נכון עד הרגע הקודם**, ועתה מצווה עלינו לספר ולהתחזק כמו כל אדם אחר, כדי לחמם את מדרגת האמונה אשר בקרבנו.

כבן שבעים שנה – ולא זכיתי

[**הרב צייטלין בשם הרב נחום לבה, חול המועד פסח תשס"ח**]: הרב לבה סיפר שלאימו היתה קושיה: רבי אלעזר בן עזריה אמר: הרי אני **כבן שבעים שנה** ולא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות. ותמוה: הרי באמת הוא היה בן שמונה עשרה, ורק זקנו צמח וגדל בנס, ונראה כבן שבעים. א"כ מה הרבותא שלא זכה עד היום – הרי לא עברו עליו באמת כל כך הרבה שנים! ו"תירצה" האמא, שבאמת "לא זכיתי" בא לחדש שלא היתה לו זכות להגיע לעניין יציאת מצרים בלילות, כיוון שאדם יכול להיראות כבן שבעים, ולעטות על עצמו בגדים, כתרים, שרביטים, וכל ענייני ההצגות. אבל בשביל תורה – ללא עמל לאורך השנים – באמת "לא זכיתי", שבזה אין הצגות, אלא רק האמת.

ואמר הרב וורהפטיג (חתנו של הרב ישראל אליהו וינטרויב שליט"א (זצ"ל). היה מגיע לשיעורו של מרן הגרא"ל זצ"ל), שבאמת הבנת המשפט הוא כפשוטו, שראב"ע עבר כל כך הרבה בחיים, עובדה הוא שהקב"ה הכריע שהוא זה שצריך להיות נשיא ישראל, על כל השגות התורה שבזה. משמע שעבר בעמל רב על כל התורה (מסתמא לא פחות מהגר"א שכבר ידע את כל התורה בגיל 13, או שלמה המלך, שהיה כבר מלך בגיל 8). א"כ "לא זכיתי" הוא כפשוטו – עברתי כל כך הרבה בתורה (ואפילו בשנים מועטות פיזית) ולא הגעתי לעניין יצ"מ בלילות. ולא קשה כלום.

ד פ י - ע י ו ן

יח

וההבדל בין הקושיה לתירוץ הוא שבקושיה חשבו שה"כבן שבעים שנה" מתאר זמן, ובתירוץ ביארו שמדובר על תיאור איכות, רוחניות וכו'.
יש ראייה לצד התירוץ, שהתוספת שהוסיף בן זומא היא תוספת בדרשה (עד שדרשה בן זומא), ולא במידע הסטורי.

לא תצאו מפתח הבית עד בוקר

[אמא שלנו, ערב פסח תש"פ, בהסגר בבידוד למחשש הידבקות במגיפת קורונה]:
מדוע בני ישראל הצטוו שלא לצאת מהבית בליל הסדר? ויבואר עפ"י מה שהיה אצל אשת לוט, שגם היא הצטוותה שלא להתבונן אחורה, שלא לראות במהפכת סדום, כי היא בעצמה לא היתה כל כך זכאית להינצל, וד' הסכים להצילה רק בזכות אברהם גיסה, אבל לפחות שהיא לא תיהנה במפלת תושבי עירה, שכן היא חייבם כמותם.
וכך גם אבותינו במצרים, שהקב"ה בא לגאלם הגם שהללו עובדי ע"ז והללו... כך שלא יצאו בזכות עצמם אלא בזכות העתיד שלהם, שעתידים לקבל תורה, ולכן אין להם זכות להתבונן במפלת מצרים, המפלה הגדולה ביותר, שמכאן ואילך הם משוחררים...

פסח – דילוג שלבים ועליה מהירה

[קונטרס פסח להגר"ח קרלנשטיין ז"ל]: חג הפסח שונה מכל השנה בכך שסדר ההתקדמות שבו שונה מכל השנה, שאפשר להשיג שפע גדול של רוחניות ואור, ללא כל פרופורציה לעבודת האדם, אלא הכל שפע בבחינת "איתערותא דלעילא". ומצאנו כמה נקודות המדגישות עניין זה:

- בפסוק "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים", וקשה שהיה צריך להיות קודם הסרת השאור, בחינת "סור מרע" (כמובא בזוהר ח"ב דף מ: שחמץ הוא היצר הרע), ואח"כ אכילת המצה, בחינת "עשה טוב", שאין האדם יכול להגיע לטוב לפני שהסיר את הרע (כבמשל הקישקע, שבושל ללא הסרת הסחי קודם), ומדוע הפך הכתוב את הסדר? אלא לרמז שבפסח ניתן לקפוץ כמה מדרגות, ולהגיע ישירות לטוב, גם ללא שהיתה עבודה רבה על הסרת הרע.
- סדר פסח פותח ב"קדש ורחץ", וביסוד ושורש העבודה למד ש"סימנא מילתא היא", ולכן יש לומר את הסימנים בפה מלא, שיש בהם סודות נפלאים וכו', וגם כאן – רואים שקודם "קדש" – שמתקדשים בטוב, ואח"כ "ורחץ" שרוחצים מהרע.
- כתוב בהגדה "פסח על שום מה – על שפסח הקב"ה על פתחי ישראל", וביאר שם משמואל (שבועות תרע"ב בשם רבנו ברוך), שבכל השנה סדר העבודה הוא "פתחו לי

ד פ י - ע י ו ן

פתח כפתחו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם (מדרש שיר השירים רבה ה.ג.), דהיינו שצריך מעט "איתערותא דלתתא", ששיגי האדם את מדרגותיו ע"י עמלו, ורק אח"כ זוכים לשפע עצום של "איתערותא דלעילא". אבל בפסח, גאולת מצרים ראה הקב"ה שנמצאים במקום כל כך נמוך – מ"ט שערי טומאה, ואין להם שום כוח עצמי לעמול מלמטה – ולכן "דילג על הפתח" של ישראל שצריכים לפתוח מלמטה, כפי שכתוב **"עז שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"**, ולשון "גאלם" הכוונה שהכל נעשה ב"איתערותא דלעילא", ולא שהם יצרו את זכות ההארה.

- ועל דרך זו – מנהג ישראל לאחר פסח לעשות חלות בצורת מפתח, ואולי בא לרמז שלאחר הפסח צריכים אנו לפתוח מצידנו בהתערותא דלתתא.

- וכן במהר"ל, מדוע לובשים קיטל בליל הסדר – כי גוון הלבן הוא פשוט בלי שום הרכבה, ומורה שהגאולה היתה מצד העולם העליון הנבדל והפשוט.

- ועל דרך זו, בשם ספר "בת עין", שאלת החכם **"מה העדות והחוקים"**, דהיינו: מדוע יש צורך במצוות כדי לבוא להזדככות המידות, ולהיות כלי מוכן לקבל אורות עליונים ע"י המצוות – הלא הפסח מתגלים כל האורות ע"י "איתערותא דלעילא" ללא עבודת האדם. ועל זה עונים לו: **"אין מפטירים אחר הפסח אפיקומן"**, דהיינו: "כל"י הוא "מך", מלשון מנא, כלומר דווקא בפסח אין צורך להכין כלי, אבל אחרי הפסח אין משפיעים עוד אור אלא רק ע"י "איתערותא דלתתא", ע"י הכנת האדם כלי מתאים לקבלת השפע.

- ופשט נוסף בשם ה"אוהב ישראל", שענין "פסח" מלשון דילוג שלבים ומדרגות.

- ומטעם זה, מתפללים בפסח **תפילת טל**, וכפי שאמרו חז"ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב) ובזוה"ק (פר' תולדות דף קמ"ב). שלגבי ליל פסח אמרה רבקה ליעקב: "בני, זה הלילה כל העולם אומרים בו הלל, ואוצרות טל נפתחים בו... עשה מטעמים לאביך ויברך את נפשך וכו'". ובאמת באותו לילה בירך יצחק את יעקב **"ויתן לך האלוקים מטל השמים וכו'"**, ובספר **שם משמואל** (סימן תרע"ב, וכן כתב במטה משה סימן תתקע"א) כתב שזו הסיבה שקבעו להתפלל על טל ביו"ט ראשון של פסח, משום שאז נפתחים אוצרות של טל. וכתב שהחילוק בין גשם ובין טל, שגשם יורד רק בזכות תפילת האדם (כבגמרא חולין דף ס. מה טעם לא המטיר ד' גשמים, כי האדם אין לעבוד את האדמה, וכשבא האדם וידע שהם צורך לעולם – התפלל עליהם וירדו גשמים, וצמחו האילנות והדשאים"), ואילו טל יורד תמיד, גם ללא שהאדם יתפלל על זה. ולכן טל מורה על "איתערותא דלעילא" (זוה הפשט בגמרא במסכת תענית דף ד. ד.) שכנסת ישראל שאלה שלא

ד פ י - ע י ו ן

כ

כהוגן, שביקשו "יבוא גשם לנו", והקב"ה השיב "איהיה כטל לישראל", שאפילו בלי "איתערותא דלתתא" יזכו להשפעות טובות מלמעלה).

וכן רמוז בדין קרבן פסח, ש"כל ערל לא יאכל בו", שערלה מעכבת. ובשם משמואל עה"ת הביא בשם אביו, האבני נזר, שעל מילה כתוב "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", שבזכות מילה נעשה עשיר גדול בבת אחת, וכן רמוז בפסוק "מי יעלה לנו השמימה", שראשי תבות "מילה" וסופי תבות "שם הויה", שע"י מילה יכולים להתקרב להקב"ה במהירות. וכן תכונה זו קיימת גם בפסח, וא"כ מצאנו קשר בין "דם פסח" ובין "דם מילה", שבשניהם המעשה מקרב מאד אל הקב"ה.

ודילוג זה, ממדרגה למדרגה, בקפיצה אחת על פני כמה דרגות של שפע רוחני גדול, רמוז בפסוק "קול דודי הנה זה בא... מדלג על ההרים", וכן "ודגלו עלי אהבה", ודרשו חז"ל שנקרא "ודילוגו עלי אהבה", שמשום שהקב"ה אוהב את עמו ישראל – על כל פשעים תכסה האהבה (משלי י), ולכן מוציאנו ממצרים ע"י דילוג וקפיצה (יוצא שאת המילים "דילוגו עלי אהבה" אומר הקב"ה ולא כפי שחשבנו, שאלו מילים שלנו כלפי הקב"ה).

ועפ"ז מתורצת קושיית מהר"י אסאד (חלק או"ח סימן קנ"ה) מדוע אין מברכים "שהחיינו" על מצוות ספירת העומר. ויש לענות עפ"י דברי האריז"ל (שער הכוונות, עניין הפסח, דרוש ג', עפ"י הזוה"ק ח"ג דף צ"ז). **שבליל א' של פסח האירו מוחין דגדלות ודקטנות, וכל האורות שיאירו בימי הספירה – נכנסים ע"י המצות והכוסות, רק שאח"כ הם מסתלקים, וצריכים אנחנו לספור ספירה להכניסם ע"י מעשנו אחד לאחד ע"י מעשנו, עד חג השבועות.** ולכן אין מברכים שהחיינו על ספירת העומר, שאין כאן מדרגה חדשה, אלא רק שחזור של המדרגה הגבוהה שהגענו אליה בליל הסדר.

וזה ממש פשט **במאירי** (פסחים דף ז.ז.) וב**שיבולי הלקט** (הלכות ספירת העומר סימן רל"ד), שאין מברכים שהחיינו על ספירת העומר, **שכבר יצאו בשהחיינו של יו"ט.**

וכך ביאר החת"ם **סופר** (בדרשותיו, דרוש חג הפסח), במליצה על הפסוק (בפרשת בא) "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת, ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ד' ממצרים", שכיוון שלמחרת ליל הסדר נוטלים את מדרגותיו הגבוהות של האדם, לכן ישאלך בנך "מחר", לאחר ליל הסדר, "מה זאת", מה פשר העניין שהיינו אתמול בדרגה כל כך גבוהה, והיום כבר אין לנו הרגשי קדושה כאלה. "ואמרת אליו – בחוזק יד הוציאנו ד' ממצרים", כלומר לא במדרגה שלנו, אלא בחוזק ידו של השי"ת ב"איתערותא דלעילא", ועתה עלינו לעבוד בעצמינו בספירת העומר, לשחזר מדרגות אלו באמת.

ד פ י - ע י ו ן

- ורמז לעניין זה, סוף ההגדה, "חסל סידור פסח כהלכתו, כאשר זכינו לסדר אותו – כן נזכה לעשותו... קומם עדת מי מנה", דהיינו כמו שזכינו לסדר כהלכתו מצד "איתערותא דלעילא", כן נזכה "לעשותו" בעצמנו מלתתא, ע"י עדת מ"י מנה (מניית חמישים, כלומר ספירת העומר).
- **ובאמת צריך להבין – מה סודה של הנהגה זו**, מדוע באמת נוטלים מאיתנו מדרגות גבוהות אלו של ליל הסדר, ואם מוכרחים ליטול מדרגות אלו – לשם מה נתנום לנו? מהי התכלית שיהיו מדרגות אלו רק יום אחד? (ובמכתבי הרמח"ל (במכתב י"ד), כותב שכל הארה רוחנית מסוג "איתערותא דלעילא" באה בהבזק של אור שמאיר זמן מועט ואח"כ נכבה. ואמנם הא גופא קשיא מה תכליתה של הנהגה כזאת).
- ותחילה מדוע נוטלים מדרגות אלו, ויש כידוע כמה סיבות לכך, ונכתבם בקצרה: א. דרך הטוב להיטיב בשלימות, ולכן – שלא יהיה "נהמא דכיסופא" ועי"ז יקטן גודל ההטבה – רצתה ההנהגה העליונה שהאדם יגיע בעצמו למדרגותיו, ויזכה בכל השכר עפ"י מעשיו (ומטעם זה הגר"א לא רצה מגידים מן השמים, שיזכה להשיג הכל לבדו, וזה הפשט ב"אדם לעמל יולד", וב"לפום צערא אגרא", וב"פעם אחת בצער יותר ממאה שלא בצער" ועוד, ואכמ"ל). ב. עפ"י הגמרא (במסכת שבועות דף מ"א): "מילתא דלא רמיא עליה דאיניש – לאו אדעתיה", כלומר רק דברים שאדם מתאמץ בהם, ולא באים לו בקלות – הם אמיתיים ומתקבלים אצלו. וכך כתב מרן **הסטייפלר זצ"ל בספר ברכת פרוץ** (פרשת לך לך): **ממילא יוצא שהזיכרון לזכור את תלמודו הוא לפי רוב וערך השתדלותו להשגת התורה... ולפי רוב השמחה שבא לו... כן יהיה זכירתו במה שלמד.** והפשט הוא שדווקא ע"י העמל וההשתדלות יש לאדם שמחה בהשגת הדבר, ככל שיותר "רמיא עליה" – כך יותר "מדכר דכירא ליה". וזה הפשט גם ב"רוצה אדם בקב שלו יותר מטי' קבין של חבריו" (כבגמרא בבא מציעא דף ל"ח, ובפירש"י: בגלל שעמל בהם). ולכן כדי שהמדרגות הרוחניות שהגענו אליהן בליל הסדר, יהיה להם קיום וטביעה אמיתית בעומק נפשותנו – נוטלים אותם לאחר ליל הסדר, ונשיג אותם ע"י עמל התורה והמידות של ימי הספירה. ג. אם לא יטלו מאיתנו מדרגות אלו, שאינן אמיתיות במדרגה שלנו – בהכרח הם יסתלקו מאיתנו, ולא עוד – אלא שיגרמו לירידה ושבירה גדולה, כמו כל דבר שהוא מעבר למדרגתו של האדם, כמו שהגדירו הקדמונים שיש מושג של "שבירת הכלים" (למשל: אם לתוך בקבוק שיכול להכיל 100 גרם ידחסו חומר בכמות של 200 גרם – הבקבוק יתפוצץ, וממילא לא יוכל להחזיק אפילו 100 גרם. והיה מקרה בדורות קודמים אצל גדול אחד, שביקש לקבל את מדרגתו של הרמב"ם ביראת שמים, ומיד אח"כ ביקש שיטלו ממנו מדרגה זו, כי לא יכול היה להחזיק זאת, וכמעט שיצא מדעתו והתמוטט). והפשט בזה, שכל ההשגות באדם הן במוחו ובליבו של האדם, והגוף

ד פ י - ע י ו ן

כב

ורצונותיו הן סתירה לכל זה, ורק כאשר האדם עמל בתורה ומצוות – הריהו שובר את גופו ומרגילו לעבודה, לחיות חיים רוחניים, וממילא יהיה קיום להשגותיו הרוחניות.

- וכפי גודל ההכנה של האדם כך גודל השגותיו, וזה הפשט ב"חסידיים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים", שללא הכנת הגוף להיות כלי לרוחניות – יכולה ח"ו להיות שבירה (וזאת הסיבה לבריחת החלשים מהישיבות, או לעריקת מי שמצפים ממנו והוא אינו בדרגה העונה לציפיות – הכל מוליך לשבירה, ויש בזה אריכות גדולה, ואכ"מ).
- וא"כ חוזרת השאלה – א"כ מדוע נתנו לנו מעיקרא מדרגות אלו?
- וכבר עסקנו בנושאים אלו (בשיעור "מפסח לשבועות – מעבר ממצה לחמץ"), שמרחקנו מרוחניות הוא גדול מאד, ואם לא נקבל מראה מקום מראש – לא יהיה לנו למה לשאוף. ודומה הדבר לתינוק בבטן אימו, שמלמדים אותו מראש את כל התורה, ולפני יציאתו לאוויר העולם – משכחים את מה שלמד, אבל תזכורת כלשהי והשגה כלשהי נשארת לו, שאחרת – לעולם לא היתה יכולה להיות לו תפיסה ברוחניות.

כמה מעלות טובות למקום עלינו

- [בני הרב חיים ארנון]: ישנם כמה סוגי "מעלות" הקשורים אלו באלו, וכולם בדיוק במספר 15, ואלו הם:
- א. כמה מעלות טובות למקום עלינו: אילו הוציאנו ממצרים וכו' – 15 מעלות.
 - ב. מעלות המובילות לשער ניקנור בעזרת נשים של בית המקדש.
 - ג. שירי מעלות בתהילים.

אצבע אלוקים – המחשת הרוחניות בגשמיות

[שיעורי דעת להגר"י בלוך, חלק א, שיעור נשמת התורה, הובא גם בהגדת גדולי המוסר עמ' 223]: אנו מוצאים בתורה, בנביאים ובכתובים, ביטויים רבים של הגשמת הבורא, ח"ו, וצריך בירור בהבנתם. ביטויים כמו "אצבע אלוקים", "יד השם", "עיני השם" וכו' – נראה לכאורה שבאו להמחיש בכלי הבנה שלנו דברים שבאמת הם נשגבים הרבה יותר.

ויש להעמיק יותר, שברוב הביטויים בלשון הקודש יש להם משמעות שווה גם בדברים גשמיים וגם בדברים רוחניים. כגון "אדם גבוה" מבטא גם גובה בסנטימטרים אבל גם גובה בעובדת מורמותו מעם. "הבה נעמיק" מתפרש גם לגבי צלילה בבריכה וגם לגבי צלילה בים העיון. וכן ביטויים רבים "בעל מידות", "מתקדם", "בעל שאיפות" (הן

ד פ י - ע י ו ן

להקים מפעל והן לגדול ברוחניות), ואפילו כלים כגון "סולם" (לעליה לגג ולעליה ברוחניות), וכו', ואם מתבוננים – כמעט לכל אשר נפנה נמצא משמעות לכאן ולכאן. ולמרות שההבדל בין הפניה לגשמיות או לרוחניות הוא הבדל מהקצה לקצה – בכל זאת אין בזה סתירה בחיינו.

והפשט בזה הוא שאכן כל ביטוי **מגיע מאותו שורש** בעולמות העליונים, אלא שהוא משתלשל הן למקומו הרוחני, והן יותר נמוך למקומו הגשמי. וא"כ חשוב להבין שלא הרוחניות משתמשת במילים שיוצרו לטובת הגשמיות, אלא ההפך – המילה התחילה ממקום גבוה ביותר, לייצג עולמות נאצלים, אלא שניתן למילה זו גם יכולת לרדת לעולמנו זה, ולייצג בזה גם מילים מהעולם הזה, הן ברוחניות, והן בגשמיות. אמנם ההבנה שלנו, שמתחילה מלמטה למעלה – מתעסקת ראשית עם המובן הפשוט והיסודי ביותר של המילה או הביטוי, ואח"כ – לפי התקדמות האדם – הוא נחשף למשמעות האמיתית של המילים.

ונבחר לדוגמה את המילה "אמא", שכל תינוק מתוודע אליה להגדיר את הנקודה היציבה הראשונה שהוא מכיר בעולמו החדש. ולאחר שקצת גדל – לומד שהביטוי "אם" מבטא קשר לדבר גבוה יותר, "עובר ירך אימו", "יש אם למקרא ואם למסורת" וכו'. אח"כ לומד שיש ביטוי רוחני בעולמות האצילות, המבטאות קשר רוחני גבוה ביותר להשי"ת, והאמת האמיתית היא **שזה המקור**, ומה שהמבוגר או התינוק מכיר זו רק ההשתלשלות.

חייב אדם לראות את עצמו – מפסוק או מסברה

[בני חנוך ארנון בשם הגרי"ח בלוי זצ"ל, הרב דאשקלון]: נושא זה, שאדם חייב לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים, מופיע פעמיים בהגדה. פעם אחת בתחילת "מגיד", מיד לאחר "מה נשתנה", עבדים היינו... ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים – הרי **אנו ובנינו ובני בנינו היינו משועבדים לפרעה במצרים**. ופעם שניה בסוף "מגיד": בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנאמר: ... בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים. ולא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עימהם, שנאמר: ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו.

וקשה: הרי בפעם הראשונה לומדים זאת מסברה, ובפעם השניה מפסוקים. וקשה אם איכא סברה – למה לי קרא, מה צריך פסוקים במקום שהשכל מחייב?

ויש לומר שאפשר להבדיל בין החלק הראשון, השייך לגאולה גשמית, ובין החלק השני השייך לגאולה הרוחנית, שהוציאנו ממצרים כל אחד ואחד עמנ"ת לקבל תורה בסיני,

ד פ י - ע י ו ן

כד

ולכן חייב כל אחד לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים (עד כאן דברי הרב מפי בני).
ובהקשר לזה הביא חתני הרב אליהו גרינבוים שליט"א בשם הגר"ש ברעוודה שליט"א
(בספרו ליל שימורים עמ' נ"ב, ויעוין שם שהביא בשם החזקוני), שכל יציאת מצרים מותנית עד
היום הזה בקבלת התורה, ואם אדם פורק מעליו עול תורה, דהיינו לא מקיים את
התנאי של יציאת מצרים לשם קבלת התורה – חוזר לשעבוד מצרים, וזה הפשט
ב"נותנים עליו עול דרך ארץ" הוא שעבוד מצרים.

ולענ"ד נראה ליישב בשני אופנים נוספים: א. הרישא היא **כותרת ההגדה**, ויש שם את
כל הנושאים ללא פירוט מקורות הלימוד, כגון: "עבדים היינו" ללא פירוט, ואח"כ
בהמשך ההגדה מגיע הפירוט לעבדות מפסוקים "וירעו אותנו המצרים וענונו" וכו',
"ויוציאונו ד' משם ביד חזקה" ללא פירוט, ואח"כ מגיע הפירוט מפסוקים "ויוציאונו...".
לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף וכו', והכל מפסוקים. ולכן גם לגבי ההבנה שהכל נוגע גם
לנו אישית – בתחילה הרעיון מובע בכלליות, ללא פסוקים, ברמה של כותרת, ואח"כ
יש פירוט וראיות מפסוקים. א"כ למדנו את מבנה ההגדה, שבהתחלה יש רק הצהרת
כוונות ובסוף מגיע הלימוד עצמו.

דרך אחרת לתרץ, שבהתחלה יש לימוד שכלי, שללא גאולת אבותינו מסתמא גם אנחנו
היינו משועבדים. אבל אין בכלל לימוד שכלי לחייב **במצוות מעשיות**, שיתחייב האדם
לראות את עצמו, זה ניתן ללמוד רק מפסוקים ולא מסברה.

עוד בעניין חיוב לראות עצמו – שמענו מהרב אברהם שמואל (אבאבא) אדלר (אי"ר
תשע"ז): חייב אדם לראות עצמו כאילו יצא ממצרים, הוא המשכו של דין "למען תספר
באוזני בנך ובן בנך". והקשר הוא כך: ידוע שאנשים רוצים להעביר דברים לבניהם –
זה אפשרי כל עוד זה אצלם תקוע חזק בנשמה. אדם שהיה בשואה יכול להעביר לבנו
מה היה ומה חשב ומה בדיוק היה שם, אבל הבן שיספר לבנו – לנכד בוגר השואה –
כבר לא יצליח להעביר אותו הדבר, אלא אצלו זה כבר יהיה קר ומנוכר, אצל הבן
השלישי – כבר לא יבין על מה המהומה... אבל אם אדם חייב לראות עצמו (באמת)
כאילו הוא יצא ממצרים – אז תמיד הוא הדור הראשון, ממילא יש לו יכולת להעביר
לדור הבא, א"כ יתקיים למען תספר גם לבנך וגם לבן בנך...

משכני אחריו נרוצה – על קשר חזק של ישראל להשי"ת

[הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א]: על הפסוק בשיר השירים "משכני – אחריו
נרוצה" לומדים חז"ל שהדברים מכוונים כלפי עם ישראל, שרק שומע את הקב"ה
מאותת לנו שרוצה בנו ובחר בנו מכל העמים להיות לו לעם, ומיד עוזב הכל ורץ אחרי

כה

ד פ י - ע י ו ן

למדבר. "לכתך אחרי למדבר, בארץ לא זרועה", לעזוב מקום ישוב וללכת למדבר, מקום שאין בו חיים, מקום שדים ורוחות, מקום שאליו שולחים את השעיר לעזאזל, ועם ישראל יוצא "וגם צידה לא עשו להם", ותמוה מה הרבותא, שהרי לא היה להם זמן להחמיץ את עיסתם, וקל וחומר שלא היה זמן להכין צידה, אלא בא להראות על מסירותם של ישראל לבוראם, שמילאו כרגע את רצונו, ולא עוד – אלא שרצו אחריו למקום שאמר.

כידוע – ריצה נוטלת ממאור עיניו של אדם, והיא מזיקה לו. אבל כשרצים למצווה – כגון בערב שבת, או לכל דבר מצווה אחר – הריצה מותרת, וגם משובחת. כלומר מעשה שנראה מסוכן ופזיז כאשר נעשה למטרות סתמיות – כאשר נעשה למטרת עבודת השי"ת היא משובחת ומעוררת אהבה מלמעלה.

ומצאנו דוגמה לזה כשאליהו בא למשוח את אלישע בן שפט לנביא, ורק זרק עליו את אדרתו, מיד רץ אחריו אלישע וביקש להתלוות אליו, למעט לנשק לאביו ולאִימו, ומיד התקיים בו "משכני – אחריך נרוצה". כך גם עם ישראל במצרים – מיד רצו להתחבר עד כמה שיכולים להתקרב לבורא עולם, כדי להתדבק בו אהבת עולם.

ותכונה זו עמדה לנו כאשר היו מצבים של ריחוק, וכל הגויים כבר היו בטוחים שהשי"ת מאס בנו והנה הוא משליכנו לכל רוח. ולא כן הוא, כי באמצע הפרענות מובאים הפסוקים "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור: כה אמר ד' זכרתי לך חסד נעורִיך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". זו הסיבה שלא הורחקנו יותר מדי, אלא כל הגלויות היו רק סיבה לקרבנו אליו, ית', ולא להשליכנו לגמרי. וזה שאומר הפסוק בסוף איכה: "השיבנו ד' אליך ונשובה – חדש ימינו כקדם, כי אם מאוס מאסתנו – קצפת עלינו עד מאד". כי אילו היית קוצף עלינו כפי מה שעשינו ועוללנו – היינו נדחים מפניך עד מאד. אבל אתה משיב אותנו לפניך, ומסוגלים לחזור לאהבה הישנה.

וקירבה זו נתנה לנו את הזכות, שכבר ברגעים הראשונים של יציאת מצרים, כשיצאו עם המצות על ראשם, ומובא בתרגום יונתן בן עוזיאל, שהשמש חיממה את הבצק ונאפו מצות. והמדַרש מוכיח שבחשבון הזמן שירד מן – נחשב גם הזמן הזה, שביחד מצטרף לארבעים שנה (כלשון הפסוק: "את המן אכלו ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת"), והרי לא היה ארבעים שנה מרדת המן, אלא גם המצות היו בטעם מן, דהיינו שהיו לחם אבירים, לחם מן השמים, שמרווה את אוכליו בקניינים רוחניים.

מתנה זו ניתנת למי שעוזב את כל מאווי ונדבק בבורא עולם ללא תנאי וללא דאגה פרטית לגשמיות של עצמו. דבר זה אינו מובן, כמו הצדוקי, במסכת שבת דף פ"ח, שראה את האמורא שלומד, ודם זב לו משולחן שהיה על אצבעו, ואמר לו: עמא פזיזא,

ד פ י - ע י ו ן

כז

שהקדמתם נעשה לנשמע, ופזיזותכם זו ממשיכה עד היום, וענה לו: אין זו פזיזות לילך אחרי בורא עולם, אלא אנו "תומת ישרם תנחם", ואתם "וסלף בוגדים ישדם", שצריך ללכת עם בורא עולם בתמימות ובישרות, ללא חשבונות אישיים, "נעשה" קודם ל"נשמע".

אכילת מצה במצרים כדי לחנכם בעבודת השם האמיתית

[בני חנוך ארנון שליט"א בשם הרב אליהו רוט זצ"ל]: בשלמא אנו אוכלים מצה זכר לכך שלא הספיק בציקם של אבותינו במצרים להחמיץ, כי גורשו משם לפני שהספיקו לאפות את בציקם. אלא שאבותינו במצרים – מדוע הם אכלו מצות בלילה זה, עוד לפני שיגורשו ויצאו למחרת, ולא יספיק בציקם להחמיץ, הרי האכילה קודמת ליציאה!

ויש לומר שהמצה נקראת "לחם עוני", גם בגלל שהיא אכן מאכל עניים, מאכלם של אלו שלא יכולים להרשות לעצמם לאכול פת נקיה, המתעכלת מהר במעיים, ולכן הם אוכלים אוכל ששוהה זמן רב יותר. כך אכלו בני ישראל במצרים במשך כל 210 שנות השעבוד, ואלו המצרים היו אוכלים פת אמיתית, מאכל רגיל ולא לחם עוני. וכשהגיעה בשורת הגאולה – חשבו חלק מהאנשים שהינה הולכים להיגאל, ולאכול באופן נורמלי פת רגילה, כמאכלם של בני חורין. ולזה באה ההבהרה מהשי"ת, שאין הכוונה לבני חורין במובן הגשמי, לפי מה שאוכלים, אלא מהות השחרור היא **יציאה משעבוד רוחני בלבד**, ללא חשבונות גשמיים. ולכן בדווקא אכלו לחם עוני במצרים, גם בחגיגת השחרור מעבדות, כדי להראות שלא כאן מתבטא ההבדל בין עבד ובן חורין, אלא בשעבוד הרוחניות שהפכה לשחרור הרוחניות.

וחשבתי להוסיף (ואח"כ קיבלתי אישור לזה מדברי הגר"ח פיינשטיין שליט"א) שמוכח מכאן שיש **שני סוגי אכילת מצה**: גם בהתחלה בתור **לחם עוני**, וגם בהמשך **כלחם של נס**, כזכר לחיפזון ויציאת עם שלם בפחות מ-18 דקות. ואולי לזה רמוז שחלק מהלחם הוא בפרוסה, וחלק אחר הוא שלם, וכן מתורץ בזה מדוע אי אפשר לאכול כזית אחד, וצריך דווקא שני כזיתים – אחד מהשלם ואחד מהשבור (והתירוצ ההלכתי, שצריך לחם משנה, לא מספיק לבאר מדוע צריך 2 כזיתים ולא סגי בזית אחד שיצטרף גם מהשלם גם מהשבור).

מה ההבדל בין "ורחץ" ל"רחצה"

[בני חיים ארנון]: יש להתעורר מדוע בסימני ההגדה, כשיש שתי נטילות ידיים, בכרפס נקרא הדבר "ורחץ", ואילו בהמוציא נקראת הנטילה בשם "רחצה".

ד פ י - ע י ו ן

ויש לענות בכמה אופנים: הדרך הראשונה והפשוטה היא, שרצו שיהיה חרוזים, ש"ורחץ" יתחרז עם "יחץ", ו"רחצה" יתחרז עם "מצה".
ועוד אפשר לומר, בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שרחץ הוא ציווי, ורחצה הוא ציון העובדה ללא ציווי. וזה בא להדגיש את הציווי המיוחד שיש בליל הסדר לאכול גם את הירקות בנטילה, למרות שמעיקר הדין אין בזה צורך. משא"כ בנטילת ידיים לסעודת פת לחם – כל אחד יודע שצריך ליטול ידיים, ולכן מספיק לציינו בלשון המעשה ולא בלשון ציווי.

גרא"ל: פסח – התגברות המלחמה בטומאה

[**רבי משה יהודה שניידר שליט"א, עדות אישית**]: בשיעור של איסרו חג פסח, לפני תפילת שחרית, נאנח מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן זצ"ל, ואמר: סוף סוף אפשר לנוח קצת עד שבועות. וכשתמהו השומעים מה המנוחה שצריך רבנו, הרי הוא לא בדיוק עבד קשה בנקיון או בבישול לפסח, א"כ מהי המנוחה שנדרשת לו עתה? ורבנו באר את דבריו, ויש בזה יסוד גדול בהבנת מטרת האדם בעולמו, וכך אמר: כידוע – כל דבר שהוא מקודש מחבירו – חשש הטומאה בו גדול גם הוא. אינו דומה רמת הטומאה בתרומה (עד שלישי בטומאה) לרמת הטומאה בקדשים (עד רביעי בטומאה) וכו'. א"כ ימי המועד, שהם בקדושה מרובה ביותר – גם טומאתם גדולה ביותר, וצריך לעמוד חזק על המשמר.

ויש להשתומם באיזה מדרגה נמצא רבנו זצ"ל, שאנו נהנים מימים אלו, ולא מרגישים שעבודת היצר והמיזות בימים אלו היא גדולה מימים רגילים, באופן שכשמסתיימים ימי החג – יכול כבר ראש הישיבה לשחרר אונת רווחה, על שהנסיון כבר מאחוריו...

מלאך הזיכרון ומלאך השיכחה

[**רבי יהודה סמאי שליט"א בשם החת"ם סופר**, שבת דף קמ"ז:]: ידוע בשם הרב שמשון מאוסטרופולי ז"ל שמלאך השכחה נקרא בשם "**ריב**", ומלאך הזיכרון נקרא בשם "**דוד**". והנה הגמרא (במסכת שבת דף קמ"ז:): מספרת על רבי אלעזר בן ערך ששכח תלמודו, וטעה בתפילה, ובמקום "החודש הזה לכם" אמר "החרש היה לכם", ויוצא שבדיוק החליף בשמות המלאכים, הנמצאים באות השניה של כל מילה: "**החודש הזה לכם**" התחלף לו ב"החרש היה לכם". ויש בעניין זה עוד כמה נושאים:

- החת"ם מוסיף שבפסח טובלים את המרור בחרוסת, והגמרא בפסחים אומרת שעלול להינזק "משום קפא", ומהו קפא זו (שאם תיכתב באות "ה" תיקרא "קפה") – זה בדיוק ההפרש בין "ריב" (212) ובין "דוד" (27).

ד פ י - ע י ו ן

כח

- יציאת מצרים מטרתה לצאת מהשכחה ולהתחזק בזיכרון, "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים", ובהזדמנות זו נאמר להם "החדש הזה לכם" שרמוז בו אותיות מלאך הזיכרון.
 - במצרים היו ישראל 210 שנה, ואילו היה שר המשקים לא שוכח את יוסף במשך שנתיים (כברש"י סוף פרשת וישב) – היה עולה שעבודם ל 212 שנה, כמניין ריב, שר השכחה, והיה שולט בהם השכחה לעולם. אבל כיוון ששר המשקים שכח – נזכרו ישראל לפני השי"ת, וזה הפשט ב"זכרו ימות עולם".
 - והוסיף הגאון **בעל הלבוש** (הרב מרדכי יפה שלזינגר, בספר בגדי מרדכי, בסוף ענייני חנוכה), שלכן תיקנו בנוסח תפילת "על הניסים" של חנוכה, שרצו היוונים "להשכיחם" תורתך, ולכן הקב"ה "רב את ריבם", כלומר כנגד מלאך השכחה הנקרא "ריב", שרצו היוונים להפעיל – הקב"ה עצרו עבורם, והוא רב עם המלאך הנקרא "ריב".
- ומצאתי להוסיף** על דבריו, שהנה "החדש הזה לכם" בגימ' 424, בדיוק כמו "משיח בן דוד", והוא שם "כדת", שהוא השם שכתוב על מצחו של המשיח, שאותו לימדו המלאכים את אברהם, שאמרו לו "כן תעשה כאשר דיברתי".

איגרת הקודש – הרב שמשון מאוסטרופולי

איגרת שיש בה חיזוק גדול, עד כמה העמיק האריז"ל, ועד כמה הבינוהו המקובלים האמיתיים הגדולים ז"ל, כניתן לראות לכל דורש. מסורת הקבלה מביאה בספה"ק שיש לקרוא איגרת זו בערב פסח, או בפסח עצמו, ולהתחזק בעניין מכות מצרים עפ"י הרמז והסוד, כפי שמפענח הרב המקובל הגדול רבי שמשון מאוסטרופולי את דברי קודשו של האריז"ל, וזה לשונו:

שלום לרבני ארץ, גודרי גדר ועומדים בפרץ, יצילם ד' מכליון וחרץ, כולם קדושים אשר בארץ, כל חד לפום חורפיה מקשה ומתרץ, ועל רוב שלומכם התענגו מעתה ועד עולם אמן סלה. בתכלית הקיצור, אודות העניין מה שרשמתי הסימנים **דצ"ך עד"ש באח"ב** וכו', והקשה מר אלי: והאיך נרמזת הגאולה באלו הסימנים? ועכשיו אגלה הדבר לכת"ר מה שכתב האריז"ל זלה"ה בקונטרס שלו הנקרא "פלאות רבות" (בשער ט"ו הנקרא שער יציאת מצרים פרק ג' דף מ"ב) וז"ל: הנה כבר השמעתוך שפרעה נלקח בעשר מכות אלו במצרים עפ"י **ג' אלפים ור"פ מלאכי חבלה** הממונים המסבבים בג' רקיעים של טומאה, אי נקרא **שר"ע** ואי נקרא **תמו"ך** ואי נקרא **בישה"א**, ועליהם השר הנקרא **דלפק"ט** ועל כולם השר הנקרא **תק"א** בראשית. והנה חסר מן השלישית עשרה, וחסר מן הרביעית עשרה, וחסר מן התשיעית עשרה, ככתוב בתורה. והנה מה שמצינו שלקו

ד פ י - ע י ו ן

המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים חמישים מכות, הוא מצד השם **שפ"ו** שבו אחוז **דוד בן ישי**, והשם אמר והכה ומצד השם **תק"ל** לקו המצרים במצרים ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתים מכות, והשם אמר והכה. ומצד השם **שצ"ה** לקו המצרים במצרים חמשים מכות, ועל הים ר"נ מכות, והשם אמר והכה. ובמה שהקב"ה מכה – בו מרפא הגלות. ומה פשעו ומה חטאו ומה המעל אשר מעלו אבותינו להיות בכור הברזל עד שנגאלו בשמות הללו **דע"ב צד"א כשח"ב** ע"כ לשון דברי האריז"ל עיי"ש.

והנה מו"ר קדוש ישראל כתב דברים אלו פלאות הם וסתומים וחתומים סגור ואין פורש אותם, וכבר שאלוני גדולי ישראל לבאר להם דברי האריז"ל זה"ה ולא הגדתי להם. ומגודל אהבתו דמר אגלה רזא דנא מה שנתגלה לי בחלום בחזוונתא דלילה, בנפול תרדמה על כל האנשים, והוא רחום יכפר עוון וכו'.

וזאת העניין מה שכתב האריז"ל זה"ה הנה כבר השמעתידך שפרעה נלקה בעשר מכות אלו במצרים עיי"ג **אלפים ור"פ מלאכי חבלה** וכו', כוונתו כך הוא כי אמרו בעלי קבלה מעשית שיש ג' אלפים ור"פ מלאכי חבלה הממונים להכות הרשעים ולהענישם בגיהנום ולטהרם מעוונותיהם. ונתנו סימן על זה להכות **באגרף רשע**, כי א'ג'ר'ף' ר"ת **ג' אלפים ור"פ** מלאכי חבלה המכים את הרשעים ועל ידם נלקה גם פרעה הרשע והמצריים. ואומר אני הכותב שזהו סוד נפלא כאשר נחשוב במנין ובמספר ד"ם (44) צפרד"ע (444) כנ"מ (110) ער"ב (272) דב"ר (206) שחי"ן (368) בר"ד (206) ארבי"ה (208) חשי"ך (328) מכ"ת בכורו"ת (1094), אלו עשר מכות כאשר כתבתים פה אות באות **עולים לחשבון ג אלפים ור"פ ממש** (3280), אותיות דדין כחושבנא דדין הרומז על ג' אלפים ור"פ מחנות מלאכי חבלה הנ"ל הממונים להעניש ולטהר את הרשעים וזה פשט נפלא אשר עין לא ראתה.

והנה החשבון מכוון כאשר נחשוב "כנס" חסר י', "ערב" חסר ו', "חשך" חסר ו', וזה מה שכתב האריז"ל חסר מן השלישית עשרה פירוש ממכה שלישית שהיא כנים חסר יו"ד, וחסר מן הרביעית שש, פירוש ממכה רביעית שהיא ערוב חסר ו', וחסר מן התשיעית ששה, פירוש מן התשיעית שהיא מכת חשך חסר ג"כ ו'.

ומה שכתב "**ככתוב בתורה**" ר"ל שכן כתובים בתורה חסר כנו"ל, ככתוב בתורה בפי וארא "כנס" חסר יו"ד, ערב חסר וא"ו, חשך חסר וא"ו, ולא כמו שכתוב בסידורים שמסדר בעל ההגדה כולם מלאים, רק כמ"ש בתורה. וכאשר נחשוב כן אז החשבון

ד פ י - ע י ו ן

7

מכוון לא פחות ולא יותר מג' אלפים ור"פ מלאכי חבלה המענישים את הרשעים והם הענישו את המצרים והכו את פרעה ואת המצרים במצרים באלו השלושה רקיעין של טומאה.

ומה שכתב שאלו הג' אלפים ור"פ מלאכי חבלה מסבבים בג' רקיעים, א' נקרא **שר"ע** וא' נקרא **תמו"ך** וא' נקרא **בישה"א**, גם בזה יש לנו סוד גדול ונפלא ונורא שתיקן המגיד כמה שכתב: אלו עשר מכות שהביא, **עש"ר** הם אותיות **שר"ע**, **מכו"ת** אותיות **תמו"ך**, **שהבי"א** אותיות **בישה"א** נרמזו בס' אלו הרקיעים של טומאה שבהם ג' **אלפים ור"פ** מלאכי חבלה, שלקו את פרעה והכו את מצרים במנין מכות שהביא מנין יו"ד מכות אלו והוא פלא גדול.

ומה שכתב ועליהם השר הנקרא **דלפק"ט** כוונתו הוא ששם זה שורשו יוצא ממלת **המצרים** באותיות הקודמות לאותיות המצרים **ד'** קודם לה', **ל'** קודם למ', **פ'** קודם לצ', **ק'** קודם לר', **ט'** קודם ליו', והמ"מ אחרונה של המצרים היא מ"מ הריבוי ואינה מן השורש. ורמז לזה המגיד באמרו **עש"ר מכו"ת שהבי"א הקב"ה על המצרי"ם** (כלומר האותיות שהם קודמות על אותיות המצרים) והבן, כך קבלתי והשם הטוב יכפר.

ומה שכתב ועל כולם השר נקרא **"תק"א** בראשית", כוונתו כי ר"ת של עשר מכות **דצ"ך עד"ש באח"ב** בגי' **תק"א** (501) כמנין השר ממש. וכוונתו בתיבת "בראשית", שהוא הראשית, ר"ל הר"ת של המכות, גם הוא מניין **אש"ר** התעללתי במצרים, וכיוצא בו הרבה פסוקים שמורין להסוד **אש"ר** כמנין הר"ת של העשר מכות הנ"ל, ויש לנו בזה סודות נפלאים הרבה ורמזים וכבוד אלקים הסתר דבר.

ומה שכתב מצד השם **שפ"ו** אמר והכה אותם במצרים עשר מכות ועל הים נ' וכו' – כוונתו לענין סוד נפלא ונורא, פלוגתא של ר' יוסי הגלילי ור"א ור"ע המוזכר בהגדה, ר' יוסי הגלילי אומר מנין וכו', ר"א אומר מנין וכו', רבי עקיבא אומר מנין וכו'. שזה סוד **רבי יוסי הגלילי** גי' **שפ"ו** ממש מכוון, והיינו רבי יוסי הגלילי אומר פי' השם שפ"ו אמר והכה אותם וכו'.

ומה שכתב "שבו אחוז דוד בן ישי" פי' **דו"ד ב"ן ישי"י** ג"כ גי' **שפ"ו**, ובאותו השם דווקא הכה אותם, וכתב בסודי רזא (נ"א זהו סוד נפלא) שרבי יוסי הגלילי היה ניצוץ של

לא

ד פ י - ע י ו ן

דוד בן ישי, ובאותו השם דווקא יבא בן ישי, הגם שיש לנו בזה סודות נפלאות ונוראות, אמנם הכוונה כנ"ל.

ומה שכתב ומצד השם **תק"ל** לקו במצרים ארבעים מכות ועל הים לקו מאתיים מכות רמז לסוד **רב"י אליעזר גי' תק"ל**, והיינו ר' אליעזר דוקא שהוא בגי' השם תק"ל אמר והכה וכו', ר"ל שהוא סבר שהשם תק"ל גרם למצרים המכות.

ומה שכתב ומצד השם **שצ"ה** לקו המצרים במצרים כי **רב"י עקיב"א גי' שצ"ה**, והיינו רב"י עקיב"א דוקא, שבגי' שצ"ה, אמר שהשם שצ"ה אמר והכה וכו'. וכל אחד ואחד מאלו החכמים אמר לפי אחיזתו, הרי מרומזים אלו גי' שמות **שפ"ו תק"ל שצ"ה** כאלו גי' תנאים רבי יוסי הגלילי (בגי' שפ"ו), רבי אליעזר (גי' תק"ל), רבי עקיבא (גי' שצ"ה), וזהו סוד נפלא ונורא, רזין דרזין, סתימא סתרין דסתרין, היינו כמ"ש למעכ"ת והוא רחום יכפר וכו'.

ומה שכתב **ובמה שהקב"ה מכה בו מרפא הגלות** היינו כמו שכתבתי לכת"ר דהנה באותן העשרה מכות נרמז טעם ירידת ישראל למצרים, שמרמזין אותיות **דצ"ך עד"ש באח"ב** סוד ירידתם למצרים כמ"ש לכת"ר, ובו ריפא אותנו הקב"ה והיכה בהם מכה רבה אצבע אלקים הוא, הרי מן המכה עצמה בא הרפואה לישראל, שבאותן המכות נרמזה הרפואה שגאלם הקב"ה בהם.

ומה שכתב "עד שהקב"ה גאל אותנו בשמות הללו **דע"ב צד"א כשח"ב**", הכוונה **דע"ב** הם אותיות הראשונות של **דצ"ך עד"ש באח"ב**, ואח"כ שם **צד"א** הם אותיות שניות של **דצ"ך עד"ש באח"ב**, ואח"כ **כשח"ב** הם אותיות שלישיות של **דצ"ך עד"ש באח"ב** שגאל הקב"ה אותנו בהם. הרי באותן המכות שהכו למצרים בהם נרמזים הרפואה והגאולה לישראל.

ויהא רעוא מלפני הקב"ה שיראנו ביאת משיחנו עם המלאכים השייכים לגאולה אחרונה במהרה בימינו, ויקויים בנו מקרא שכתוב וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. אמן נצח סלה ועד.

ד פ י - ע י ו ן

לב

מדוע רבי יהודה בן בתירא לא עלה לארץ ישראל?

הגמרא (במסכת פסחים דף ג:) מספרת היאך "סידר" רבי יהודה בן בתירא את הגוי, שרצה לאכול מקרבן פסח, וגרם לו לבזות את עצמו, עד שאמרו עליו: רבי יהודה בן בתירא גר בנציבין ומצודתו פרוסה בירושלים. ומקשים שם בתוספות (ד"ה מאליה): מדוע באמת רבי יהודה בן בתירא לא עלה לרגל? ועונה שלושה תירוצים: א. שלא היה לו קרקע. ב. זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראיה. ג. נציבין חו"ל היא, כדמוכח בסיפרי בפי' ראה וכו'.

ושמעתי שהגרי"א למד שאלו הם שלושת הטעמים שנאמרים במוסף של חג: ומפני חטאינו גלינו מארצינו (חו"ל) ונתרחקנו מעל אדמתינו (אין קרקע) ואין אנחנו יכולים לעלות (זקן).

ועוד שמעתי שיש תוס' במסכת בבא בתרא (דף מ"ד: ד"ה דלא הוה ליה ארעא מעולם) שדנים אם לכל אדם יש קרקע בארץ ישראל. אי"כ – לפי הצד שיש – היאך לא היה לרבי יהודה בן בתירא קרקע? ושמעתי (אינני זוכר בשם מי) שהגמרא (במסכת סנהדרין דף צ"ב:) מביאה לגבי מתים שהחיה יחזקאל, שהיו משבט אפרים, וזה לשון הגמרא שם: ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. **עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם.** ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו שנאמר (דברי הימים א ז-כ) ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר (ואלעזר) [ואלעד] והרגום אנשי גת הנולדים בארץ וגו'.

יוצא מגמרא זו שיש יהודים שלא היה להם נחלה בארץ ישראל. ובעל המימרא הוא **רבי יהודה בן בתירא שאמר שהוא מצאצאיהם של אנשים אלו.** אי"כ מובן מדוע לא היה לו חלק בארץ ישראל...

חשבון של חמישית קשה בשנות השעבוד

[**הרב יואל שילה שליט"א, רכסים**]: **שאלה:** כיצד מסתדרים שנות גלות מצרים 430, עם זאת שהשיעבוד הקשה היה רק 86 שנים.

מהלך א: 86 הוא חמישית מ- 430, וממילא ניצלו מארבע חמישיות של שיעבוד. ולכן שותים ארבע כוסות של גאולה כנגד ארבע ההצלות מארבע חמישיות של שיעבוד, ואין שותים את הכוס החמישית, כי לא ניצלו מחמישית.

ד פ י - ע י ו ן

מהלך ב: ארבע חמישיות מתו בימי החושך, אבל את השיעבוד הם סבלו, ונמצא שפי חמש אנשים עבדו 86 שנים, כלומר כאילו 60 ריבוא עבדו 430 שנים, וכשתם תפקיד אלו שעבדו ולא נגאלו – נשארו במצרים.

ועוד בזה: (הרב שמואל פולק שליט"א, בעלון 'אז נדברו'): כיצד יתכן שלא רצו לצאת ממצרים, והתשובה שלאחר שהיו אותות ומופתים – כולם היו בטוחים שפרעה מיד ישחררם, וכשלא קרה כן אבל היתה מכת דם – היו בטוחים כנ"ל. וכן ממכה למכה היאוש גבר, שלמרות עוצמת המכות פרעה איננו משלח, אי"כ כבר לעולם לא ישלח. יצא בסוף שארבע חמישיות התייאשו מהסיכוי שהמכות ישכנעו את פרעה לשחרר, ולפתע פתאום היתה מכת בכורות ופרעה שחרר את אלו שבאמת האמינו שהקב"ה מסוגל לשכנע אפילו את פרעה העקשן (כמה זה שייך גם לימים אלה...).

כל המרבה לספר ביציאת מצרים – נס בתוך נס

[**הרב שלום מאיר וולך שליט"א**]: יש מהלך אחר של השגחת השי"ת בענייני ניסים בקיום הרגיל של העולם לעומת הנהגתו ביציאת מצרים. בזמן הקיום הרגיל של העולם – יש כמה מקורות לכך שהקב"ה רוצה למעט בנס, וכמה שיותר מיעוט יותר טוב, כבדוגמאות לקמן:

- אבן עזרא לגבי **מטה אהרון שהוציא שקדים**, כי זה היה מטה של עץ שקדים, ומה זה משנה לגבי נס אם זה מטה של שקד או מטה של אלון. ולכאורה מצד הקב"ה אין הבדל בין נס גדול לנס קטן.
- בגמרא (במסכת שבת דף נ"ג) לגבי האדם שנפטרה אשתו והניחה לו תינוק קטן, **ונברא לו יכולת הנקה לבנו**, "כמה גרוע אדם זה", ומבאר המהר"ל: שאם הקב"ה החליט להנהיג את העולם בדרך הטבע – זו ההנהגה הטובה ביותר, וכל חריגה היא מגונה, ואינה רצויה. ולכאורה היה הקב"ה יכול לפתוח לו שערי פרנסה, או לזמן לו מזון וכו'. נס הוא הפיתרון הגרוע יותר.
- בגמרא (במסכת תענית דף כ"ד). לגבי בנו של רבי יוסי דמן יוקרת **ששינה את טבע עצי התאנה שיתנו פרי כאחד**, כדי להאכיל את הפועלים, והגיע אביו רבי יוסי דמן יוקרת, וראה בזה גנאי, ש"הטריח" את קונו, שזה כביכול נגד רצונו של הקב"ה.
- הגמרא (במסכת תענית) אומרת לגבי הנס שקרה **לחוני המעגל**, שהגשמים ירדו בשבילו, ואמר לו רבן גמליאל: אלמלא חוני אתה – גוזרני עליך נידוי, שהטרחת את בוראך.

ד פ י - ע י ו ן

ל"ד

- וכן כשרבא הוריד גשמים (בגמרא במסכת תענית דף כ"ד.) – **הפסיקו לדבר איתו מן השמים**, כי מעשה ניסים אינו רצוי.
- וכן **הבצורת שהפסיקה בימי רב יהודה** (בגמרא במסכת תענית דף כ"ד:), שהופיעה ספינה עם קמח, והרעב הפסיק, עד שאמר להם רב מרי לא לקנות כי זה דרך נס, עד מחר, שתגיע ספינה אמיתית, למרות שיש רעב, וזה כדאי שלא ליהנות ממעשה ניסים.
- וכן לגבי **הצאן שהתרבה ליעקב אבינו**, למרות שהכל נס – בכ"ז עשה יעקב מקלות מפוצלים, כדי להקטין ולתרץ את הנס.
- ועוד ביעקב: כותב השם משמואל לבאר מדוע **יעקב ברח מלבן**, עד שיגזוז את צאנו, הרי הקב"ה הבטיח לו "שוב ואהיה עימך..". אלא הכל כדי למעט בנס.
- וכן גם **בהחייאת אלישע את המת**, שקודם חימם את בשרו. אומר הרד"ק, למרות שהיה מת לחלוטין – עשה "כוסות רוח" למת, כדי שמישהו יוכל לומר שלא היה מת לגמרי, ועי"ז תהיה הסוואה לנס.
- וכן הרמב"ן בפרשת נח, לגבי **הכנסת כל החיות אל התיבה**, והרי זה לא נכנס ב-300 אמה, כולל האוכל לכל הבע"ח לשנה שלמה. אלא משמע שהיה נס, א"כ למה צריך תיבה, כדי למעט בנס.
- וכן בפסוק מפורש: שהקב"ה **אמר למשה לעלות ראש הפסגה**, והראהו את הארץ המובטחת, מטורקיה עד הנגב, ומהים התיכון עד נהר פרת. מהו ההר שאפשר ממנו לראות הכל? בוודאי שהכל היה במראה הנבואה, ומדוייק "ויראהו ד' את כל הארץ" – בנבואה. א"כ מדוע היה צריך להעלות בהר – אלא שוב, למעט בנס.
- בגמרא (במסכת סוטה דף מ"ו:מ"ז.) דנים על "**נס בתוך נס**", שבראו אפילו נס גדול יותר ממה שדרוש לצורך העניין, רק כדי שהנס המקורי לא יהיה כל כך גלוי, והקב"ה **ברא גם יער ולא רק דובים**, כדי שהדובים יתנהגו "בטבעיות" ויאכלו 42 ילדים "כרגיל", במקום לשנות רק את הטבע של הדובים שיאכלו ילדים גם בלי יער.
- **ומצד שני** ביציאת מצרים מוכח ההפך הגמור, של **כמה שיותר נס – יותר טוב**, כשהקב"ה רוצה להראות ששולט על הטבע:
- מנין שכל מכה ומכה שהביא הקב"ה במצרים היתה של 4 מכות, ואח"כ של 5 מכות וכ'.
- כל אחד ממכות מצרים מנסים להראות כמה ניסים נוספים היו שם.

לה

ד פ י - ע י ו ן

- כל המרבה לספר ב(ניסוי) יציאת מצרים הרי זה משובח, כי זה רצונו של השי"ת לגבי זה.
- בקריעת ים סוף – לא רק עברו, אלא גם נבראו להם עצי פרי בתוך הים, מעיינות של מים וכו'.
- וכן בירידת המן (חלוקה לפי צדיקים ורשעים, עומר לגולגולת, חם השמש ונמס, שתי מנות לשבת ועוד) והורדת השלל, ומים מן הצור.
- רבנו חננאל: כן הנהגת הקב"ה עם הצדיקים – לעשות נס בתוך נס (כבמקרה של חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, ולא כיבה את הכבשן, אלא הם טיילו שם, וכולם ראו, והכבשן עלה מן הארץ, וקירותיו נפלו כדי שכולם יראו, וכן דניאל בגוב האריות, לפי חז"ל – למעלה מ-600 אריות, וכן במלחמת גדעון – הורידו את מספר הלוחמים ל-300 בלבד, כדי להגדיל את הנס). [וכן זכור מעמד "אליהו בהר הכרמל", שהוסיפו מים כדי להגדיל את הנס].

מטה אהרון שנהפך לתנין

[הרב שלום מאיר וולך שליט"א]: קשה הנס שעשה אהרון לפני פרעה, שהשליך את מטהו והיה לתנין, והחרטומים עשו גם הם, "גם" פעמיים, לרבות את אשתו של פרעה, ואת הילדים הקטנים, כל ילד שלמד מקצוע חובה "חרטומיזציה" – כבר ידע היאך מטה הופך לתנין. עד שכולם צחקו על משה ואהרון (כבגמרא במסכת מנחות פ"ה). אמרו לו יוחנא וממרא למשה (וברש"י: יוחנא וממרא הם ראשי מכשפים של מצרים למשה רבנו, כשהתחיל לעשות האותות לעיני פרעה, שהיו סבורים שהיה עושה אותם על ידי כישוף): תבן אתה מכניס לעפריים?! (וברש"י: עפריים שהוא מקום הרבה תבואה אתה מביא לשם תבואה למכור בתמיה, כך ארץ מצרים שהיא מלאה כשפים אתה בא לשם לעסוק בכשפים?). אמר להם למתא ירקא ירקא שקול (וברש"י: לעיר שגדל שם ירק הרבה – הבא ירק שלך למכור לפי שמתקבצים שם הכל לקנות. כלומר: הם אמרו לו דברי ליצנות, והוא השיב להם בעינים). עד כאן הגמרא הזאת. ואח"כ כתוב שמטה אהרון בלע את מטותם. וזה כבר נס גדול, שקודם התנין הפך למטה, ואח"כ המטה אכל את המטות האחרות. וצריך להבין מה המסר שרוצים להעביר כאן.

אמנם זה ברור מדוע פרעה רוצה לראות הוכחה על שליטת הקב"ה בטבע, ומבקש אותות ומופתים. ולכן ברור מדוע הקב"ה עשה נס בתוך נס, מטה-תנין-מטה-בליעת מטות החרטומים. וביותר: מדוע בכלל מגיע עונש לפרעה ולעמו – הרי הוא עשה את רצון השם, לעבוד ולענות את ישראל במשך 400 שנה. וכשעשה זאת – לכאורה מגיע לו שכר ולא עונש!

אלא שיש כאן מסר, שאדם חושב את עצמו שהוא המנהיג ומנהל את העולם, ולא שהוא מטה ביד השם. א"כ אם נמשיל את המטה להגדרת "מטה ביד השם", כלומר

ד פ י - ע י ו ן

הרצון האלוקי, ואת התנין ל"לי יאורי ואני עשיתיני", כלומר שאני מנהל את העולם מכוח עצמי בלבד – א"כ כל התמונה ברורה: אהרון מביא מטה, רצון השם, שהוא ההופך את הכל לתנין, כלומר כל המציאות היא עפ"י רצונו של השי"ת. צוחק פרעה, ואומר לו: כל רצונותינו הפרטיים הם המתקיימים, ולא רצון השם. אוכל מטה אהרון את מטותם, כאומר: רצון השם הוא היחידי המקיים את העולם, והוא נעלה אפילו מרצונותיכם.

ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות גאולה

[עפ"י הגדת המהר"ל]: **הירידה למצרים**, כפי שהובטחה בברית בין הבתרים, היתה בת שלושה מצבי ירידה: **גר יהיה זרעך בארץ לא להם**, שאדם אינו נטוע בתוך מדינתו, אלא מתייחסים אליו כנטע זר, **ועבדום**, שמשתעבדים בהם, נותנים להם עבודת עבד, **ועינו אותם**, שלא כמו כל העבדים אלא עינוי מעבר למדרגת עבד רגיל.

כנגד ירידה זו ישנם ג' מצבי עליה למצב הראשון, והם **והוצאתי אתכם** מתחת סבלות מצרים, כנגד העינוי שהיו מענים אותם, **והצלתי אתכם מעבודתם**, כנגד שחרורו מעבודות, **וגאלתי אתכם** מהיותכם גרים בארץ אחרת. עד כאן החזרה למקום הקודם. אבל תכלית השיעבוד והגאולה לא היתה רק כדי להחזירם למצב הקודם, אלא כדי **לדבקם בהקב"ה**, וזו הלשון הרביעית של **ולקחתי אתכם לי לעם**.

כנגד ג' מצבי הירידה והעליה תוקנו ג' דברים **פסח, מצה, מרור**, שהם סממני הגאולה. וכנגד המצב החדש של הדביקות – ניתנו ד' כוסות, שהם במדרגה יותר עליונה בזה שהם דקים יותר, שהם **שתיה** ולא אכילה, שאכילה היא גשמית יותר משתיה, ועוד שהיין **נבדל מגסות הענב**, ועוד שהיין הוא **במדרגה נסתר**, שנכנס יין ויצא **סוד** (ולא בגימטריא בלבד, אלא במציאות הי"ן יוצא מנסתרות הענב, ולכן יכול להוציא מהאדם את סודו במדרגה הפנימית שלו).

ודווקא ארבע כוסות, כי המספר ארבע הוא הגילוי היוצא מהנסתר העליון לעולם הזה, שהוא ארבעה צדדים, כפי שרמוז מהפסוק **ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן**, שהוא בא מהמקום העליון, הנבדל, אל עולם הטבע והריבוי, ומשם **ייפרד לארבעה ראשים** בעולם הריבוי.

סדר הכוסות הוא בדווקא שנים לפני הסעודה, ועוד שנים **לאחר הסעודה**, כדי לעטוף את הסעודה, שהיא יותר עבה וגשמית, בכוסות, השייכות לחלק היותר רוחני, שהוא החלק הדק יותר. ולכן נקודה זו של החיבור בין ההוצאה ממצרים ללקיחה לעם, שהיא נקודת החיבור בין הגשמיות לרוחניות – שם אסור שיהיה הפסק, כבפסוק "אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים", שההוצאה והלקיחה הם

ד פ י - ע י ו ן

בחדא מחתא, ולכן בין הכוס השלישית (כנגד "וגאלתי", המסמלת גאולה גשמית אחרונה) והרביעית (כנגד "ולקחתי", ששייכת כבר לחלק הנבדל העליון) – לא יפסיק ביניהם בשתיה אחרת, המקלקלת את החיבור הזה. **ומסיים המהר"ל:** דברים אלו הם **יקרים ונכבדים מאד**, שכל תכלית יציאת מצרים היא כדי שיהיה השי"ת לאלוקים לישראל.

רעיונות בענייני ד' לשונות גאולה

מדוע דווקא יין לזכר ד' לשונות הגאולה:

- **"סדר הערוך"**: כתוב בספר "מטה משה", שכשם שהגפן אינה מקבלת הרכבה מדבר אחר, כך אין ישראל מקבלים הרכבה ושומרים על ייחודם, ולכן היין רומז על ד' סוגי שמירה בגלל שלא שינו א. שמים. ב. לבושם. ג. לשונם. ד. לא נמצאו פרוצים בערווה. **- והגרש"ז אויערבך** זצ"ל תירץ, שכמו שאכילת סתם פרי – אין הבדל בין הראשון לשני, ואדרבה – ככל שאוכלים יותר – נמאס יותר, אבל היין בכל שתיה מדרגתו משתבחת – כך גם בכל גאולה – כל מדרגה היא זו למעלה מזו. **- ובהגדה של פסח "שפת אמת"**: כנגד ד' מצוות שיש בלילה: פסח, מצה, מרור, וסיפור יצ"מ, והם כנגד הד' מלכויות, ובאים בכוח הד' עבירות: ע"ז, ג"ע, שפ"ד, ולשהר"ע. פסח – תיקון הע"ז לשחוט את הטלה שלהם. מצה – תיקון ג"ע שלא להחמיץ את הטיפה (כדאיאת בתיק"ז), דהיא השאור שבעיסה. מרור ג"י מות, שהיא כנגד שפ"ד. וסיפור בפה לתקן את חטאי הלשון, שהוא בעיקר בגלות האחרונה.

- ועניין הד' לשונות – כתב השפת אמת בהגדתו, שיש ד' לשונות בכתוב: ראה (וירא אלוקים) שמיעה (וישמע אלוקים) זכירה (ויזכור אלוקים) ידיעה (וידע אלוקים), כמו שמצינו ד' חושים בראש: השמע והראות והטעם והריח. וכתוב בספרים שד' פרשיות בתפילין של ראש קשורות לד' החושים, ובתפילין של יד – קשורות לחוש המישוש, לומר שהקב"ה דיבק אותנו אליו בכל החושים, ומצוות הסיבה רומז לתפילין של יד שהוא בשמאל, כעניין "ויסב אלוקים", ונאמר "שמאלו תחת לראשי".

- ועוד שם: ד' לשונות של גאולה הוא כנגד ד' בנים, שהגאולה היתה בכל א מד' הגלויות, ויש שאלות של כל א' מישראל, שאלות המעוררות את היצר הרע, ומשם יבוא לתשובה. הרשע שואל "מה העבודה?", פירוש מה כוחו של בשר ודם לעבוד את השי"ת, ועי"ז מהרהר אחר ההשגחה העליונה, שהיא נעלית מהאדם הפשוט, והתשובה היא: בעבור זה – ע"י שהוא בשר ודם ואין לו שכל כראוי – חשוב לפניו יתברך בעבודתו יותר ממלאכי עליון. ושאלת התם ע"י התמימות, שכל הארה מהשי"ת מביא את האדם להתנשאות, לומר "מה זאת", והתשובה היא שהכל בחסד

ד פ י - ע י ו ן

עליון, "בחוזק יד הוציאנו", ללא מגע יד האדם. ושאינו יודע לשאול – הוא בגלות המרה, שאינו יודע היאך לפתוח ולהתקרב לדי' – והתפקיד שלנו הוא לפתוח לו. ועל זה בא השבח שבכל הגלויות, כנגד כל הבנים – יש סוג של גאולה שמתאימה לו.

הרב ברנר ז"ל דיבר על די' הבנים: הסבא מחו"ל היה תי"ת, והיה לו בן שנהיה מפאיניק וקיבוצניק, שעזב בידיים ובידיעה ברורה, ונולד לו בן תם, שגר אצל אביו הרשע, אבל הולך לפעמים לסבא לעשות קידוש, והבן שלו – כבר לא יודע כלום, סביו היה קיבוצניק בפלמה, אביו הוא סתם תם, והוא כבר מסתובב עם איפון ולא יודע כלום... וזה התפקיד שלנו לפתוח לאדם זה, כי הוא קרוב יותר מכל...

ובטללי אורות: די' לשונות של גאולה מורים על די' **שבים של קשר** עם הקב"ה שהיו ביציאת מצרים, וכל אי מהם היה לטובה גדולה: והוצאתי – על נס היציאה ממצרים. והצאתי – נס השחרור מעבדות, וגאלתי – על שקנה הקב"ה אותנו לו לעבדים. ולקחתי – על קניין אישות (כבמרא בקידושין דף ב, ש"לקיחה" הוא לשון אישות), שאנו כאילו אשתו של הקב"ה.

ובליקוטי יהודה: אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות (פסחים צ"ט): וברש"י: כנגד די' לשונות של גאולה: והצאתי, והצאתי, וגאלתי, ולקחתי. ומובא בשפת אמת שזה כנגד די' עולמות עשיה-יצירה-בריאה-אצילות, והכוונה שאפילו העני בישראל, דהיינו נפש השפלה ביותר – יש לה גי"כ חלק בכל העולמות.

ויש לדון היאך מתייחסים לבן הרשע, שמצד אחד כתוב "הקהה את שיניו", ועוד שמדברים לא אליו אלא לבן התם, ורק מתייחסים אל הרשע בלשון נסתר "לי ולא לו" (לא כתוב "לי ולא לך") – אילו הוא היה שם – לא היה נגאל" (ולא – "לא היית נגאל"). ומשמע שההתייחסות אל הרשע היא התעלמות מוחלטת. ומצד שני – ברור שלא זורקים אותו מהבית, שכן עד שהגיע לליל הסדר – גם זה נס, ואולי יש לו עדיין סיכוי (כמו שמצינו אצל רשעים רבים, שבסופו של חשבון חזרו הביתה), והרי אומרים אפילו על מוסר, שדינו שיורד ואל ייעלה, ובכל זאת אין לוקחים את רכושו, שכן ייתכן שיהיה לו בן שיתקן את דרכיו.

ובאמת כבר אמר מרן הגראי"ל זצ"ל, שמכל בן רשע יכול לצאת צדיק גדול, ואם תשאל אנשים שאין להם ילדים, ומשתוקקים לזשי"ק, אם ייוולד להם בן שיכול להיות רשע – האם עדיין הם רוצים בן כזה? אין ספק שייענו בחיוב, כי עדיין לא אפסה תקווה גם מהרשע הגדול ביותר, שיצא ממנו צדיק (וראויים הדברים למי שאמרם, שכן כבר סיפרנו רבים על המרצה המפורסם, שכאשר היה בדרשתו פרופסור נודניק, שלא נתן לשיעור להימשך – היה צורך להעמידו במקומו, אפילו ע"י ביזיון, ואילו את מרן הגראי"ל זצ"ל – מעולם לא ראינו שענה למישהו באופן שיתבייש, ומעולם הוא לא זרק לכלבים אדם, הגם שהיה מגיע לו להיות מושלך בגלל דברים או מעשים נלוזים...).

ד פ י - ע י ו ן

לחם עוני – שייכותה אל הגאולה

[עפ"י הגדת המהר"ל]: עני הוא אדם שאין לו דבר, וזה מורה על פשיטות, כאשר הוא עומד בפני עצמו. ואמנם עניות נחשבת לחיסרון בעולם הזה, שכן העולם הזה בנוי על הרכבה, שכל מעלתו בהרכבה. מכל מקום בעולם הפשוט, האמיתי, מעלת הפשוט היא מעלה גדולה יותר, דווקא בגלל שאין בו הרכבה.

ובלילה הזה – שיש בו גאולה עליונה – הוא יותר שייך לעולם הנסתר, העליון, הפשוט – לפיכך ציווה לאכול מצה, שהוא לחם עוני פשוט.

דוגמה נוספת לחילוק זה, נמצא ביום הכיפורים, שכהן גדול עובד כל השנה בבגדי זהב, שהם דברים חיצוניים ומורכבים, כנגד תפקידו בחוץ. אבל כאשר צריך להיכנס פנימה אל הקודש, שם הוא עוטה בגדי לבן, שהם פשוטים, לפי מעלת המדרגה שלשם הוא נכנס.

וזה גם הסיבה לדין אכילה בחיפזון, כלומר בלי זמן, כדי להראות שהיציאה שייכת לעולם העליון, עולם שאין בו משמעות לזמן, שגם גאולתם היתה שלא כנגד הטבע. ומכאן גם הקיטל צבוע בלבן, שהוא גוון פשוט שאין בו תרכובת, להראות שהגאולה היתה מצד העולם העליון הנבדל, מכוח איתערותא דלעילא, ולא מצד שום דבר בעולם המורכב.

ההכרח להתחיל בגנות לפני השבח

[עפ"י הגדת המהר"ל]: תנן בערבי פסחים מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש כל הפרשה כולה מארמי אובד אבי. וקאמר בגמרא מאי בגנות: רב אמר מתחלה עובדי ע"ז, ושמואל אמר עבדים היינו. ומדוע יש צורך בסיפור הגנאי קודם, כדי שלא יהיה משמע שהיתה ההוצאה במקרה, שכך קרה, שלא כוון הפועל אל הפעולה. כי ידוע שיש שני סוגי פועל: א. במקרה. ב. פועל בעצם. למשל: היה בית שנשרף, ובא מטר וכבה את השריפה, יש מקום לומר שהמטר פועל את הכיבוי והוא פועל במקרה, שלא היה מכוון לכבות. והמשל לצד השני – כאשר הפועל הוא בעצם ובכוונה, כגון מי שרואה ביתו נשרף ומכבה את השריפה – זה פועל בעצם, כיון שהיה כוונתו הראשונה שהוא הכיבוי בדווקא מפני השריפה.

לפיכך אילו היה מספר הטובה לישראל מבלי הגנות – היה אפשר לחשוב כי במקרה באה הגאולה, לכך יתחיל קודם את הגנות, ויאמר שבשביל הגנות שהיה לישראל – הקב"ה עשה עמהם מה שעשה, וזהו פועל בעצם שהיה מכוון על המעשה שעשה, והכל שבביל ישראל להציל אותם מן הגנות.

ד פ י - ע י ו ן

ח

ועוד בזה, ידוע ששבח שקודם לו גנות – נחשב ליותר שבת, כמו שתראה כי היום קודם לו הלילה, וזה מפני שהשלימות אינו נמצא בהתחלתו בעולם הזה, וכאשר יגיע לנמצא שלימות כלשהי – אי אפשר מצד חסרון המקבל שיהיה לו בתחילתו מדרגה עליונה האלוקית. לפיכך המעלה האלוקית תוקדם לה גנות, ולבסוף יעלה אל המעלה האלוקית.

וטעם המחלוקת שלהם כי לדעת רב "מתחילה עובדי ע"ז" הוא הגנות, **שעבודה זרה היא גנות הנדבכת בנפש**, שלא הגוף הוא הנדבק בע"ז כי אם הנשמה, וגנות זו עלולה לגרום לאבדון והעדר גמור, מחמת יציאת הנפש מקדושתה. ולדעת שמואל – **עבדות היא גנאי בגוף**, וגנות זו מוחשית ונראית יותר. ויש להתבונן שאינם נחלקים מהי הגנות, שהיו שניהם, אלא חולקים רק **מה קודם**.

דס פסח ודס מילה – הבנה בעניין הדם

[**חשבתי**, ויש בזה בנותן טעם בכתבתו של הרב דוד ברורמן ביתד נאמן, ג ניסן תשע"ג]:

המושג "דם" מסמך יותר מכל דבר את החיים בעולם הזה, **הדם הוא הנפש**. טול את מרכיב הדם – הגוף בטל לגמרי. להלן כמה עובדות השייכות לדם, בכל ענייני העולם, ההסטוריה, ובעיקר בתורה, והיבול הוא מדהים. וצריך למצוא קשר בין כל הנתונים:

- הדם **מוליך את כל החיות של האדם** לאיבריו, ובאי-יכולת להעביר דם לאיבר מסויים – האיבר צפוי לנמק. מצוי שאדם יושב במקום אחד, ובעקבות השענות על מקום אחד – אין אפשרות לדם להמשיך, ומרגישים ש"המקום נרדם", עד שאי אפשר להזיזו, עד שזרימת הדם חוזרת.
- החמצן הדרוש לאדם לנשימה – מובל בתוך הדם. וגם החלק הנפלט מהאדם – הפחמן הדו חמצני – ג"כ זורם דרך הדם.
- מכת הדם היא המכה הראשונה במצרים. מה העניין דווקא דם ולא כל נוזל אחר?
- בני ישראל ניצלו ממצרים בזכות דם הפסח ודס המילה. מה מיוחד בדם, שהוא כל כך קובע את יציאת מצרים.
- איסור אכילת דם.
- הגרא"מ ש"ך זצ"ל הורה לאגדות ערכים, להדריך בעלי תשובה בראשית דרכם, שקודם כל יפסיקו לאכול מאכלות אסורים, **כדי שהדם שלהם יהיה פחות אטום לקליטת רוחניות**. הנה כי כן יש חשיבות **למרכיב הרוחני של הדם**.

ד פ י - ע י ו ן

- **דס = אב + אס**, $44 = 3 + 41$. בדם כלולים האב והאם, ויש להוסיף עוד את האחד והיחיד, שיתן את חלק הנשמה, כדי לקבל **א-דס**.
- **"דס נעכר ונעשה חלב"** זה ביטוי המייצג את הפיכת הדם לחלב אס, הנותן את הנפש לתינוקה.
- **איסור נידה ואיסור זיבה** קשור לדס. רואים שעד כמה שדס מסמל חיים, בנידה הוא גם מסמל מוות.
- **דס טומאה ודס טוהר** קשור ליולדת. כל כך הרבה חשיבות לנוזל אחד. ובדבר והיפוכו.
- **מרכיב הכפרה** של כל קורבן אינו הקטרת האיברים על המזבח, אלא דווקא **זריקת הדם**.
- הצלחת ברית מילה היא דווקא **בהטפת דס**.
- ולצד שני: **מכה אביו ואימו** נחשב איסור רק כאשר הוציא בחבלה זו טיפת דס.
- הכפרה ביום הכיפורים מכילה **הזאת דס על הפרוכת**, אחת ואחת...אחת ושבע וכו'.
- **נצחונו של טיטוס** היה ע"י שכאילו יצא דס מהפרוכת.

דו שיח בין פרעה למילדות

[אומרים בשם קצות החושן, אבל אינני יודע היכן]: ויאמר המלך למילדות העבריות...אם בן הוא והמיתן אותו ואם בת היא וחיה...ולא שמעו אל פרעה, ותחיינה אל הילדים...ויאמר המלך: מדוע החייתן את הילדים, ותאמרנה: לא כנשים המצריות העבריות...ויצו פרעה לכל עמו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו. וצריך להבין את המהלך ואת הדו-שיח בין פרעה למילדות, ואת המהלך שנקט פרעה בעקבות דו-שיח זה.

ואומר הקצות (?) יש כלל בדינא דמלכותא, שכדי שיהיה מחייב גם לפי חוקי התורה ("דינא דמלכותא – דינא"), צריך להתקיים בו שיהיה **שווה על כל האזרחים**, ולא שיהיה דבר סקטוריאלי, למגזר אחד כן ולמגזר אחר לא. דאם לא כן – הרי זה **גזלנותא דמלכותא**, ואין צריך לקיימו עפ"י התורה. ולפי זה הכל מובן: ויאמר המלך, דהיינו ציוויו היה מכוח דינא דמלכותא, והוא ציווה על המיילדות העבריות בלבד, ולכן – עפ"י דין התורה – דין המלכות אינו מחייב לקיים את דבריו, ולכן לא שמעו למלך מצרים ותחיינה את הילדים. וזה גם מה שאמרו לו: לא כנשים המצריות העבריות,

ד פ י - ע י ו ן

מב

כיוון שלא החלת את החוקים בשווה – איננו חייבות לשמוע בקולך. והבין זאת פרעה, ולכן "ויצו פרעה לכל עמו", כדי שהדין יהיה שווה וכולם יהיו מחוייבים לעשותו.

וכל הבת תחיון – בדרך צחות

[**הרב יעקב גלינסקי זצ"ל**]: צריך להבין מה מטרת פרעה ב"כל הבת תחיון", מילא להרוג את הזכרים – יש בזה כילוי עם ישראל, אבל החייאת הבנות – מה יש בזה? אלא הבה ונחשבן: ששה בכרס, עשר הריונות בממוצע – יש כשישים ילדים לכל משפחה, דהיינו: 30 בנות. אמר פרעה: תחיו את הבנות, נראה מי מסוגל לחתן 30 בנות ולא להישבר...

ועוד בזה: לכן היו ליתרו 7 שמות, כנגד 7 בנות שהיה לו, שעבור כל בת הוא נכנס לכל כך הרבה חובות והלוואות, עד שבבת הבאה איש לא רצה להלוות לו, והיה צריך לשנות את שמו...

מעשי ידי טובעים בים – מיתת הפוגע בישראל

[**שמעיה מפי אחד האדמו"רים**]: הגמרא (במסכת מגילה דף י:) מספרת שבקריעת ים סוף ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקב"ה: מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?

ובפשטות: מעשי ידי אלו המצרים, הגם שרדפו אחרי בני ישראל, ומגיע להם מיתה, אבל לשיר על זה – לא שייך, כיוון שסוף סוף גם המצרים הם מעשי ידי הקב"ה, והקב"ה מצטער על מיתת יצירי כפיו.

ומהלך אחר לגמרי שמענו בשם אחד האדמו"רים: "מעשי ידי" הם עם ישראל, שעליהם נאמר "נצר מטעי להתפאר", ואמירת השירה היא לא בגלל מיתת המצרים בטביעה, אלא זו היתה צריכה להיות הדרך להורגם. וא"כ הפשט הוא כך: כאשר ביקשו מלאכי השרת להרוג את המצרים באמצעות שיךָתם, כמו שעשו לצבא סנחריב, שהתחילו לומר שירה וזה גרם לכל צבא סנחריב למות. אמר להם הקב"ה: ראו מה מבקשים המצרים לעשות כאן – הם רוצים לחסל את מעשי ידי, עם ישראל, ע"י הטבעתם בים, ולכן מיתתם צריכה להיות מידה כנגד מידה, ועליהם למות בטביעה, ואתם רוצים להורגם ע"י שירה?...?

*** הערה: יש מקום לרכז את כל הביאורים המובאים לגבי "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה", ולהדפיסם בשיעור מרוכז, ועוד חזון למועד...

ד פ י - ע י ו ן

שלושה עדרי צאן – רמז לשלושה רגלים

[חתני הרב יצחקי גנוט, פסח תשע"ד]: **במדורש רבה** (n-ט,ע): **וַיֵּרָא וְהִנֵּה בָּאָר בְּשָׂדֶה... וְהִנֵּה בָּאָר בְּשָׂדֶה, זו ציון. וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן, אֵלוּ שְׁלֹשָׁה רִגְלִים. כִּי מִן הַבָּאָר הֵהוּא יִשְׁקוּ, שְׁמֶשֶׁם הֵיוּ שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה, זו שְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעֲיָא לָמָּה הֵיוּ קוֹרְאִים אוֹתוֹ בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה, שְׁמֶשֶׁם הֵיוּ שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְנֶאֱסָפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים, בָּאִים מְלִבּוֹא חֲמַת וְעַד נַחַל מִצְרַיִם. וְגִלְלוּ אֶת הָאֶבֶן וְגו', שְׁמֶשֶׁם הֵיוּ שׁוֹאֲבִים רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן, מִנַּח לְרִגְלֵי הַבָּא.**

ויש להבין את המשל בחלק של השבת האבן למקומה, מה זה בא להוסיף לנו בנמשל. **ויקודם** להקשות, מדוע עולים לרגל רק ג' פעמים בשנה, מדוע אלו שיותר מהדרים לא יהיו כל השנה בירושלים, כאילו הם ברגל, שיקבלו רוח הקודש ללא הרף וללא הפסקה. מדוע התורה הגבילה את רבלת רוח הקודש רק לרגלים?

ויבואר עפ"י הגדרת הקדמונים את תכלית הבריאה, שקבלת רוח הקודש בבית המקדש אינו כדי שכל הזמן יהיו עם רוח הקודש, אלא שזו רק **תחנת טעינה**, שיהיה כוח לנהל את העולם **בצורה הרגילה**, של השתדלות בעולם הזה, ללא ניסים, עם עבודה בעמל התורה, בעמל המידות, בתפילה, בהשתדלות ובכל חלקי העולם הזה. אלא שיש גם צורך לדעת שהכל רק העלם, והאמת האמיתית היא הרוחניות שבעולם, לכן עולים לרגל, שואבים רוח הקודש, ואח"כ **לא שוכחים להחזיר את האבן למקומה**, לחזור לענייני העוה"ז ולהגיע לתכליתנו בעולם המעשה.

וגם בימינו – אנו מקבלים את ההתעלות הגדולה שבמועדים, שואבים רוחניות וגבהות המוחין, כדי שנוכל לאחר החגים להמשיך את המאבק הקיומי בעוה"ז, על שקריו ופיתוייו, על פחיתותו יחסית לאמת האמיתית. אבל כבר לא נאלץ להיאבק כל כך קשה, לאחר ששאבנו רוח הקודש מהחגים, ויודעים מהי התכלית האמיתית...

שינוי בריאה במכת בכורות

[**הרב צבי קרייזר שליט"א, דרשת ליל הסדר תשע"ד**]: יש להראות כמה שינויים בין כל מכות מצרים למכת בכורות: **א. אזהרה**: משה מזהיר את פרעה מפני מכה זו עוד לפני כל המכות, שנאמר (שמות ד, כ"ג): ואומר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו, הנה אנכי הורג את בנך בכורך. **ב. פעולה**: בכל המכות לא נצטוו בני ישראל לעשות פעולה כלשהי, אלא ההפך – המכה תראה את ההבדל בין המצרים ובין היהודים, אבל לכבוד מכת בכורות נדרשו להבדיל בדם על מזוזות, לשחוט קרבן פסח, דם פסח ודם מילה, משכו ידיכם מע"ז, וכו'. ועד היום – בכורים מתענים בער"פ בגלל שניצלו מן המיתה, ואין דין כזה על שאר המכות. **ג. זמן**: כל המכות לא היה עניין

ד פ י - ע י ו ן

תז

שיתחילו ברגע מסויים, אבל מכת בכורות חייבת להתחיל בחצות בדיוק. עד כדי כך, שיש וויכוח על המילה כחצות אם זה בדיוק או בערך וכו'. ד. **שליח**: מכת בכורות היתה לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף אלא ע"י השי"ת בלבד, משא"כ בשאר המכות, שאין שום תנאי כזה. וגם נאמר שזה בגלל ההבחנה בין טיפת בכור של ישראל ובין טיפה של מצרים – וכי מלאך אינו יכול לבצע שליחות הבחנה זו. ה. **מכה**: רק מכת בכורות נקראת בשם "מכה" שהוא חלק משמה, דלא כשאר המכות.

והתשובה הפשוטה על שאלה זו היא (עפ"י הגרי"ז, מרן רי"ז הלוי עה"ת, פר' וארא, ז, א), שכל המכות ניתנו בבחינת עונש למצרים, כפי שהובטח לאאע"ה בברית בין הבתרים (וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי), ואילו מכת בכורות שעיקרה היה עבור השילוח של בני ישראל.

ולפי"ז מובנת קושיה א', שמזהירים את פרעה לא על עונשו אלא על השילוח, וכן מובנת קושיה ב', שלא נצטרכו לעמוד כדי להעניש את המצרים, אבל כן הצטרכו לעמוד כדי לקבל את פרס יציאת מצרים. וכן מתורצת קושיה ג' – אין עניין להעניש ברגע מסויים, אבל יש עניין לצאת ברגע מסויים. וכן מתורצת קושיה ד' – ענישה אפשר ע"י אחר, גאולה היא דווקא ע"י השי"ת. ואולי גם קושיה ה', שיש חשיבות מיוחדת לעניין הבכורות, שנקראת מכה, כי היא המוציאה ממצרים, דהיינו: היא המכה האמיתית, שאינה רק ענישה, אלא מכה סופית, שיש בה יציאת מצרים.

ובעומק הדברים יש לבאר (עפ"י הרב יצחק אייזיק חבר, תלמיד הגר"א, בפירושו "יד חזקה" על הגה של פסח, ד"ה ברוך המקום), שמיוחדת יציאת מצרים, מכל גלות אחרת, ומכל מאורע אחר שהיה לעם ישראל ולעולם כולו, שהרי יש להראות כמה דברים המיוחדים דווקא ליציאת מצרים, וקשה לשם מה יש בהם צורך: א. **מצוות קידוש החודש**: לפני יציאת מצרים – מקבלים מצוות קידוש החודש, ולא זו בלבד, אלא שהיה צריך להתחיל בזה את כל התורה (כברש"י הראשון על החומש: לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה לכם, שהיא המצווה הראשונה...). ועיקר השאלה: וכי זו המצווה העיקרית בתורה, ולא שבת ומילה ותפילין וכו'. ועוד: ומה כל כך חשוב שתינתן עוד לפני היציאה ממצרים?! ב. **ניסן ראש חדשים**: בפסוק "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" מביא רש"י שפשוטו של מקרא שמהיום חודש ניסן הוא הראשון לחדשים, ושאר החדשים נגררים אחריו, ותמוה: וכי לא מספיק שינויים יש כאן, שצריך עוד שינוי, ועוד: מה תכליתו של שינוי זה?

אלא יש דבר מיוחד מאד ביציאת מצרים, שיש בה חידוש הכללים שנטבעו במעשה בראשית, וביציאת מצרים מוגדר **שינוי הבריאה, והפיכתה לבריאה חדשה בתכלית**, לפי הנהגה חדשה, שנבנתה במיוחד עבור עם ישראל (ועוד כתבו כך גם השל"ה הקדוש במסכת פסחים תורה אור אות ב, והמהר"ם אלשיך שמות י"ב י"ג). וכאילו שחוזרים שוב על מעשה בראשית. לא עוד הנהגת העולם כפי שבע מצוות בני נוח, שהיא הנהגה טבעית, אלא

מה

ד פ י - ע י ו ן

הנהגה התלויה במעשי עם ישראל, כגון: אם תשמעו – ונתתי מטר ארצכם, ואם לא תשמעו – ועצר את השמים. ולכן מתחילים את ספירת החודשים מחדש, ולכן עוסקים בקידוש החודש, שמהווה את הדוגמה החזקה לשינוי הבריאה והנהגתה מעתה ע"י ישראל, שאם ביי"ד קובעים את החודש – בתוליה של הבת חוזרות לאחור. ומתי נקבע רגע הבריאה החדשה, שמעולם לא היתה – בזמן מכת בכורות.

ולפי עומק זה מתורצות כל הקושיות דלעיל הפלא ופלא, שבקושיא א' מזהירים את פרעה שהבריאה עתידה להשתנות ברגע מכת בכורות, וכל העולם מעתה ייראה בהנהגה אחרת. ובקושיא ב' – ברור שיש לעמול לקראת קבלת תפקיד, שהוא החשוב ביותר בכל ההסטוריה של העולם. ובקושיא ג' – ברור שיש לדייק את הרגע שבו מתחילה הבריאה החדשה. ובקושיא ד' – ברור שבריאת העולם נעשית לא ע"י מלאך, אלא ע"י הקב"ה בעצמו. ובקושיא ה' – כאן היא המכה האמיתית של מצרים, לא רק יציאת מצרים אלא שינוי כל תפיסת העולם וכל המושכלות, שהכל תלוי רק בישראל.

ולכן נקבעה יציאת מצרים כתודעה בכל המצוות, ובקידוש השבת, שהוא מזכיר את הבריאה, אנו אומרים גם זכר ליציאת מצרים, ומה הקשר – שבשניהם יש בריאה חדשה, והקידוש בא לסמל את שניהם. ולכן יש בזמן זה ליל סדר, שהוא מצווה מיוחדת שאין בשום מקום אחר, לחגוג את רגע הבריאה שנוצרה עבור ישראל, ולכן הלילה הזה האיר כיום, אחרי שיש בו את רגע יצירת העולם.

והקב"ה יזכנו להתדבק בו בעיקר ברגעים אלו, שיש להודות לו על יציאת מצרים, ועל שינוי כל הבריאה עבורנו, שידוד כל מערכות הטבע – הכל למען עם ישראל. ונודה לו על גאולתנו ועל פדות נפשינו.

מכות מצרים כנגד שם השמירה

[מתוך **אגדה של פסח "והגדת לבנך"**]: המנהג הוא בליל הסדר שכאשר אומרים את עשרת המכות מטיפים טיפת יין, וכן בסימנים (דצ"ך עד"ש באח"ב) וכן ב"דם ואש ותמרות עשן", הכל ביחד 16 הטפות. ומדוע?

לילה זה הוא משומר ממזיקים, ומושל בו שם ה' השומר ממזיקים הנקרא **"י-ו-ה-ד"**, ויש לו כמה תכונות מאד חשובות, ורמוז בכמה מקומות, כדלקמן:

שם זה מתקבל מסופי תיבות של הפסוק הידוע כשמירה (בתהלים צ"א, י"א) **"כל מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך"**.

וכתבו בספרים ששם זה מניינו 41, כמניין השם **"י-ה-ו-ה-ו-ה"** שאף הוא 41.

ד פ י - ע י ו ן

אם נחלק את המילה לשניים – נקבל **יו** (16) – **הך** (להכות), כלומר הכה 16 פעם, והמילה "**הך**" הוא המלאך הממונה על הנקמה. ולכן זורקים באצבע לרמז על אצבע אלוקים 16 פעם כנגד הפעלת שם ד' המיועד לשמירת ישראל ונקמה בגויים. וכן בגמרא בברכות (דף ל"א.) אל ייפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו, ומחי ההלכה? "יחיד ורבים הלכה כרבים", שגם הוא שם זה.

והעומק הוא שיש וויכוח הלכתי בין ישראל להקב"ה כאשר יש ניתוק בין היהודי לאלוקיו מי חוזר אל מי קודם, האם אנחנו חוזרים קודם להשי"ת, בבחינת "שובו אלי ואשובה אליכם", או שהוא חוזר אלינו תחילה בבחינת "השיבנו י' אליך ונשובה", ובזה אנו מכריעים **שיחיד ורבים הלכה כרבים**, כלומר לא כהיחיד, הקב"ה שהוא אחד יחיד ומיוחד, אלא כרבים, הלוא הם כנסת ישראל, שיבוא הקב"ה אלינו, וזו מהות השמירה בשם זה, שהקב"ה בא אלינו ופותח לנו פתח לשוב אליו ובינתיים גם שומר עלינו מכל פגע רע.

ובשם הגאון ידוע שזה הוויכוח לגבי נוסח ברכת ברך עלינו, אם מבקשים שמירה מהקב"ה בבחינה הכללית, דהיינו שם הוויה, ולכן אומרים "....ותן ברכה על פני האדמה ושבענו מטובה", או בשם הפרטי יותר, המהווה שמירה "....ותן ברכה על פני האדמה ושבענו מטובך". ויעויין בעטרת זקנים (או"ח סימן קי"ז), שחילק בין הנוסחאות שתלוי אם האדם מתפלל תפילת עמידה בתוך העיר או שנמצא מחוץ לעיר.

ויש עוד לקח צדדי (אבל חשוב ביותר), שכל וויכוח על גירסאות בתפילה אינו סתם על המילה הזאת או זאת, אלא תמיד יש כוונות נסתרות ועמוקות מאחורי כל וויכוח מסוג זה, וכל צד מלא משמעות עמוקה ואינסופית.

וכן רמוז שם זה בהליכתו של יעקב מבאר שבע לחרן, שנאמר "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", והיה יכול להסתפק בכתיבת "ויצא יעקב מבאר שבע לחרן", ושאר האותיות הן "**וי...ה**" או בסדר אותיות אחר "**י-ו-ה-ך**".

ועוד רמוז במעמד זה בקשתו של יעקב (בראשית כ"ח, כ'): "אם יהיה אלוקים עימדי ושמרני בדרך הזה", וכבר תמהו המפרשים היאך עושה בחיר האבות תנאי עם הקב"ה, ולפי דרכינו ניתן לבאר שהמילה "אם" לא באה כתנאי, אלא כמסתירה את שם ד' השומר עלינו, שהוא "**י-ו-ה-ך**", והגימ' שלו הוא 41, דהיינו "**אם**", ומשמעותו החדשה של הפסוק הוא: ד' בשמו ובהנהגת השמירה עלי, הוא יהיה עימדי וישמור עלי בדרך הזאת, אשר אנכי הולך.

וכן אפשר לפרש באופן זה את הפסוק (ויקרא, כ"ו, א) "**אם** בחוקתי תלכו", שכאשר הולכים בדרך וחפצים לקבל שמירה מ"אם" – עושים זאת ע"י הליכה בחוקותיו של המלך, דהיינו מתוך דברי תורה ולימוד וכיוצ"ב.

ד פ י - ע י ו ן

וכן בהמשך העניין (בבראשית כ"ט, א): וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם, וברש"י כתב משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה – נשא ליבו את רגליו ונעשה קל ללכת, והיינו כנ"ל, שסופי התיבות בפסוק זה הן "י-ו-ה-ד", הוא השם המסוגל לשמירה על הדרך ובה נעשה רגליו קל.

וכן גם בפרשת יתרו (שמות י"ט, ח) לגבי מתן תורה: ויענו כל העם יחדיו, הר"ת הוא ג"כ השם הקדוש הנ"ל, ולרמזו בא שע"י שיהיו כל העם יחדיו באחדות גמורה כאיש אחד בלב אחד – אז יהיה על כל ישראל שמירה מעלייתא והשפעות טובות.

והגר"ד יונגרייז זצ"ל ראב"ד ירושלים הוסיף שכל סוגיית "רבנן לא בעי נטירותא" (בבא בתרא דף ז.ז) רומזת לשם זה, שבגמרא לומדים דין זה מהפסוק (תהילים קל"ט, י"ח) אספרם מחול ירבון, ובתוס' (שם ד"ה אילימא לצדיקים) באר שהגמרא למדה מהמילים שקדמו למילים אלו "ולי מה יקרו ריעך", שסופי תיבות של פסוק זה הוא "י-ו-ה-ד". ובהמשך הגמרא (ב"ב שם) אמר ר' יוחנן, שאפשר ללמוד שמירה זו מהפסוק (בשיר השירים ח') "אני חומה (זו תורה) ושדי כמגדלות (אלו ת"ח)", ומכאן שת"ח אינם צריכים שמירה. ולפי דרכנו – הפלא ופלא, שכן סופי התיבות של המילים הראשונות (י-ה) משתלבות בראשי תיבות של המילים האחרות (ו-י) לבאר בעומק העניין מדוע השם המסוגל לשמירה נמצא כבר בתוך הת"ח...

ארמי אובד אבי הקיצור והאריכות

[שמעתי מהרב משה וייס בשם הרב נפתלי שימבורסקי]: יש להקשות מדוע ההגדה מביאה את הפסוק בפרשת "כי תבוא" – ארמי אובד אבי וירד מצרימה וכו', ואח"כ מפרטת את הפסוק עפ"י חומש שמות, "וירעו אותנו המצרים" כמו שנאמר... "ויענונו" כמו שנאמר וכו' – אם רוצים להביא את המקור מפרשת שמות – שיביאו ישר משם, ומדוע צריך להקדים את הפסוק מפרשת כי תבוא? (א.ה. חשבתי לתרץ שתמיד מביאים בתחילה כותרת ואח"כ את הפרטים ולכן לא קשה כלום, אלא שהתירוץ שלהם עדיף שבעתיים):

ויש לומר שהפסוקים שבחומש שמות מדבר בלשון נסתר, ושימו עליו שרי מיסים וכו', ואילו הפסוק בפרשת כי תבוא מופיע בלשון מדברים, וירעו אותנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו וכו'. וכשיש מצווה שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים – בוודאי שהפסוקים בפרשת כי תבוא מתאימים לדין זה ביותר...

עבדים היינו – ומה היום?

[בני דוד ארנון, פסח תשע"ה, שהביא מאגדת אור הנר להרב שלמה לוונשטיין שליט"א בשם הרב צבי קרייזר]: עבדים היינו... ויוציאנו. וקשה הרי אנו עדיין עבדים,

ד פ י - ע י ו ן

מח

כלומר משועבדים למלך זה ולמלך אחר, כל פעם בגלות אחרת, עד ימינו אנו, שאנו נרמסים תחת כפותיהם של אחרים, א"כ איזה "ויוציאנו" יש כאן?

יש לומר: אסיר היושב בכלאו, ועתה הגיע שר בית הסוהר ונתן לו את המפתח לצאת מכלאו, הרי הוא כבר נחשב משוחרר, הגם שהוא ממשיך בפועל לשבת בכלא, שכן מתי שירצה יכול לצאת כל רגע. כך גם אנו – עד יציאת מצרים ישבנו בכלא ללא יכולת לצאת, אבל כאשר הקב"ה גאלנו ממצרים ונתן לנו את התורה – הרי בזה נתן לנו את המפתח לצאת מכל הגלויות האפשריות, ומעתה הכל תלוי רק בנו ובמעשנו אם נרצה לצאת מכלאנו או לא, ולכן זה נחשב שאנו בעצם משוחררים, רק החלק של ה"בפועל" עדיין לא נעשה מספיק על ידינו, כי אנו "בוחרים" ע"י מעשנו להישאר בלתי גאולים...

לא ע"י מלאך – לא יתן המשחית

ידועה הקושיה מי באמת גאל את ישראל בליל הסדר המצרים – מצד אחד כתוב "אני ולא מלאך, אני ולא השליח, אני הוא ולא אחר", ומצד שני כתוב "לא יתן המשחית לנגוף". א"כ מיהו הגואל האמיתי?

והיו בזה כמה תירוצים:

- **תירוצו של בני שלמה ארנון:** המשחית הוא מלאך המוות, שלא קיבל רשות לפעול בלילה זה, כדי שלא ימותו אנשים נוספים חוץ מהבכורות, ולכן: מי שגאל באמת הוא "אני ולא מלאך", ומי שלא קיבל רשות לפעול הלילה הזה הוא המשחית, הוא מלאך המוות, כדי שיהיה ברור שלא מת מי שלא צריך למות היום, והם רק הבכורים.
- **תירוצו של בני חנוך ארנון:** ישנם שני סוגי בכורים: בכור מאמא – שכל אחד יודע עליהם שהם בכורים, ובכור מאבא – שאין מי שיכול לדעת על בכורתם, רק הקב"ה שהבחין בין טיפה של בכור לטיפה שאיננה של בכור (כפי שמזכירים באזהרת דיני ריבית ומשקולות ועוד), ולכן כיוון שבמצרים מתו גם אלו וגם אלו – תפקידו של המשחית הוא להרוג את הבכורים הידועים, אלו שהם מאמא, ואלו הקב"ה הוא זה שהורג את הבכורים מאב.
- **תירוץ ישן שמעתי בימי מלחמת המפרץ** (כמדומה מפי הרב דן סגל שלי"ט א): בוודאי שכל דבר בעולם נעשה ע"י הקב"ה, ובוודאי שהקב"ה משתמש בכוחות שונים להוציא לפועל את רצונו, וכל מה שהם פועלים הוא רק ממנו. ורק ההתייחסות של האדם היא זאת שנוסכת כוח בשליחים, ומתייחסת אליכם הכוחות עצמיים. אם אדם משנן את סגולתו של הגר"ח מוולוז'ין – הוא יודע שאין עוד שום כוח ורצון אלא רק מלוא אחדותו יתברך, ובמקרה

ד פ י - ע י ו ן

זה – כן יספיק הוא יתברך בידו, שממילא יתבטלו מעליו כל מיני כוחות ורצונות אחרים, ולא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל. ואם אדם אינו חושב כלל לכיוון זה – א"כ כל פעולה בעולם נראית לו לא אחדותית, שנעשית ע"י כוח אחר. לכן גם במצרים – באמת המשחית היה עושה דברו של הקב"ה להריגת הבכורים, אבל באמת – אין מה להתייחס בחשיבות למשחית זה, כיוון שהוא רק כוח ואמצעי לעשות את רצון השי"ת בדיוק כפי שיועד לו.

- **ולהבנה – המשלתי בזה משל**, לאדם שהיה אוכל, וכדי לאכול הוא גם משתמש במזלג. ברור שלמזלג אין חשיבות בפני עצמו, שכן כל תפקידו הוא לשמש היכי תמצוי לאכילה. אבל מי שלא מתייחס לאדם האוכל, אלא חשוב לו להתייחס בכבוד לכל פרט באכילה – יאמר שהמזלג הוא זה שאוכל את המאכל, וראובן לוקח את המזלג שאכל את המאכל והכניס אותו לפיו. אבל אדם אחר, שלא אכפת לו הפרטים הטפלים, יאמר ראובן אוכל את מאכלו (ומה שזה באמצעות מזלג ולא כפית – זה יוזכר רק אם יצטרכו לדון בפרט שולי זה).

- **וכך היה גם במלחמת המפרץ**, שהיה אדם שהיה זועק: רבונו של עולם – הצל אותי מהטיל הזה, שגודלו כך וכך וקוטרו כך וכך, וטווח הקילומטרים שלו הוא כך וכך וכ"ו, ואדם אחר היה צועק: רבונו של עולם – שמור עלי בכל המהלך שאתה עושה, שהרי אתה הוא גם הטיל וגם ההצלה, אין עוד מלבדך בכל העולמות, וכל הפרטים שקורים בעולם אינם מענייננו (אמנם חשוב לדעת עליהם כדי להתחזק ב"מה רבו מעשיר"), אלא אתה הוא בכל כל הכוחות, וכל מה שקורה הכל הוא אתה והכל הוא ממך (וכך אמרה הרבנית אסתר אדלר תליט"א מרכסים) (ואנו מזהירים מראש שאין דבריה בכלל הנהגה לכולם, ואנו חייבים לעשות לפי ההוראות של הצבא, אלא רק היא במדרגתה העצומה, הידועה לכל, יכולה לומר דברים אלו, אבל החיזוק שבדבריה חשוב ביותר גם לאנשים רגילים...), וכך היה המעשה, ששאלנו אותה במלחמת המפרץ אם היא אטמה את ביתה, לפי הוראות הצבא, ואמרה: אנחנו לא אטומים ולא מטומטמים, אם הקב"ה רוצה למצוא אותי הוא יודע היכן אני נמצאת, ואין לי צורך להזכיר לעצמי או לאחרים שיש עוד משהו בעולם חוץ ממנו...).

כמה חידודים בענייני פסח

[בסוד שיח, פסח תשע"ו, בשם רבי שלום מקמינקא בשם רבו רבי נפתלי מרופשיץ]:

א) כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח – שהרי הקב"ה נקרא "זה", כמאמר הפסוק "זה ק-לי ואנהו" – הקב"ה משתבח ע"י סיפור נסי יציאת מצרים.

ד פ י - ע י ו ן

1

ב) על המעשה ברבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה – נהג לומר שהיו מאירים את הלילה בסיפורם, "מספרים" מלשון "ספיר" ויהלום.

ג) "כל ימי חייך – להביא לימות המשיח" – כל מה שאתה עושה כל ימי חייך, יביאו אליך בימות המשיח ותצטרך לתת דין וחשבון על הכל.

ביאורים בביאור "תשעה ירחי לידה"

[ליקוטים]: אנו אומרים בהגדה של פסח את הפיוט "אחד מי יודע", והשאלה היא מה שייכותו לליל הסדר וליציאת מצרים. ובשלמא "אחד אלוקינו" שייך מאד, שני לוחות הברית, חמישה חומשי תורה, ששה סדרי משנה ועשרה דבריא – זו מטרת היציאה ממצרים, שלושה אבות, ארבעה אמהות ושנים עשר שבטיא – בוודאי הכל בזכותם, שבעה ימי שבתא – זה כל קיומינו, שמירת השבת, וכן שמונת ימי מילה, ונניח שגם כל היקום משתתף עימנו, ולכן הזכירו את אחד עשר כוכביא, וכמובן – ללא י"ג מידות הרחמים לא היינו זוכים לכל זה. אבל תשעה ירחי לידה – מה זה שייך ליציאת מצרים. ושמענו בזה כמה ביאורים:

- הצלת משה רבנו (בני דוד שליט"א, פסח תשע"ז): שמשה נולד בסוף החודש השני (כבסוטה דף י"ב.), והמצרים ידעו ש"תשעה ירחי לידה" – א"כ המצוד אחריו החל רק לאחר ג' ירחים שטופל היטב בביתו, ורק אח"כ הושם בתיבה.
- עיקר תכלית האדם (הגה"צ הרב בנימין פינקל שליט"א משיגי דשיבת מיר, פסח תשע"ז): בתקופה זו של תשעת ירחי לידה – בא מלאך ומלמדו את כל התורה (כבנידה דף ל:), ומשביעו שיעסוק בה ויגיע איתה לתכליתו, ובסוף ימיו – כשבאים שלושה מלאכים לקחת את נשמתו – אחד מהם הוא המלאך ההוא, שלימדו במשך תשעת ירחי הלידה, ובא לבדוק מה הוא עשה עם מה שלימדו...
- לא מבזבזים זמן (בספר צמח צדיק, מעין הדרך הקודמת): הלומד תורה לשמה זוכה להשיג ולזכור גם את התורה שלמד במעי ירחי לידה. אצל הגויים הולך כל זה להבל, אבל ישראל מתפארים ואומרים תשעה אני יודע, שאצלינו אפשר להשיג את התורה שלמד בתשעה ירחי לידה אמו...
- שליטת ישראל על החדשים (ספר אחרית שלום): לפי שישראל מונין ללבנה – גם ירחי הלידה מתייחסים ללבנה ("ירח" מלשון ירח), וכשנכנס רגע אחד אחר מולד הלבנה בחדש השמיני – הרי הוולד הוא בן שמונה חדשים ואינו חי, וכשהוא נכנס לתשיעי אחר מולד הלבנה – הרי הוא נחשב כבן תשעה חדשים וחי, ולכן אמר תשעה אני יודע – והם תשעה ירחי לידה שהחדשים נימנים לפי הירח.

ד פ י - ע י ו ן

- **לידה שייכת רק בישראל** (ספר אגדת אליהו): הפסוק "ויתילדו על משפחותם" (במדבר א, יח) שייך רק בישראל, ומה שיש ילודה באחרים ונקראים בן – הרי זה רק כ"פר בן בקר", אבל משמעות הלידה שייכת רק בישראל (א.ה: וכן טומאת לידה שייכת רק בישראל, המושג של ברא כרעא דאבוה שייך רק בישראל, ומה שכתוב שלגוי יש חיים, דכתיב "הדדרימון בן טברימון" וכו' – זה רק לגבי ירושות וייחוסים אבל לא לגבי קבלות רוחניות דור אחר דור, שזה שייך רק בישראל).
- **השלמת שנות הגלות** (ספר דבר אהרן): שריבוי העם השלים את שנות הגלות, ולכן זה חלק מציאת מצרים.
- **שעבוד מלכויות לפני המשיח**: ומובא בגמרא (בפרק חלק במסכת סנהדרין דף צ"ח). שקודם לביאת המשיח יהיה **שעבוד מלכויות של תשעה חדשים**, ועיין שם במהרש"א שהגמ' מדמה חבלי משיח לחבלי לידה.

מצה וחמץ, מצווה ואהבה

המהרש"א (בחי'דושי אגדות פסחים דף קט"ז: בחי'דושי אגדות) כותב על הבדלים בין מצה לחמץ, ואלו דבריו: **מצה זו על שום מה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ שנאמר ויאפו את הבצק וכו'.** ויש לעיין, שלפני"ז היתה ראויה מצוות אכילת מצה להיות אחר חצות, שאז יצאו ממצרים ונתקיים "ויאפו את הבצק אשר הוציאו" וגו'. גם בפסח שאכלו במצרים, למה אכלו אז מצה, דאין סברא שאכלוהו ע"ש העתיד. וי"ל דוודאי איסור חמץ כל ז' הוא מטעם "ויאפו את הבצק" גו', אבל מצוות אכילת מצה בערב הוא מטעם אחר, כמפורש סודו בקרבן מנחה שאמר "מצות תאכל במקום קדוש" וגו', "לא תאפה חמץ" וגו' כי **החמץ רמז אסטרא דשמאלא**, וכמ"ש גבי מנחה "כי כל שאור" גו' וכמ"ש ומי מעכב – שאור שבעיסה כו' וז"ש "מצות תאכל במקום קדוש", דהיינו **מתוך הקדושה וסטרא דימינא** מסיים "כי קדש קדשים היא" ואין ראוי להיות בה חמץ מסטרא דשמאלא.

וזהו טעם אכילת מצה בליל פסח, **כדמיין המנחה לגבי כהן**, אז נתקדשו כל ישראל להבדיל ממצרים, וליל שמורים הוא מן המזיקים וסטרא דשמאלא להידבק בקדושה. **והרמז בזה מילת "מצה" ומילת "חמץ" שהם שווים באותיות מ"צ**, אלא שיש בהם **חילוף ח' דחמץ תחת ה' דמצה**, ונקדים בזה מה שמעתי דרך רמז במה שאחז"ל "אין המצווה קרויה אלא על מי שגומרה", כי אותיות מ"צ תחלת אותיות "מצווה" המה בא"ת ב"ש "י-ה" שהוא תחלת שם של ד', ואותיות "ו-ה" הם גמר אותיות של מצווה, הוא **רמז דעיקר מצוה גמרה**, שהרי תחלתה שם י"ה תחלת שם של ד' אינו מפורש רק רמז בא"ת ב"ש, וגמר מצוה מפורש סוף השם בכתיבתו ו"ה. **ועל כוונה זו באו אותיות**

ד פ י - ע י ו ן

נב

מ"ץ במצה וחמץ בא"ת ב"ש רמו ע"ש של י"ה, והח' דחמץ היא מה' אותיות יחידים דסטרא דשמאלא, שהם **בג"ד ח"ט**, והה' דמצה היא מה' אותיות דסטרא דקדושה מורים על **קדושת אותיות השם ושאר כל הקדושות** (כמפורש בחדושונו דפ"ק דיומא ע"ש). והשתא הח' של חמץ נסמך למ"ץ מורה על **החוטא שמדבק עצמו בסטרא דשמאלא** ששם י"ה נשאר מכוסה ונעלם ממנו. אבל ה' של מצה מורה על **השב בתשובה** גם שבתחילתו נשאר השם י"ה מכוסה בא"ת ב"ש, ע"י התשובה שמדבק עצמו בקדושה **נגלית לו אות ה' המורה על הקדושה** להשב בתשובה. וכו'.

יוצא מדברי המהרש"א שהאותיות מ"צ יש להם משמעות עמוקה של שם ד' בהסתר, שבאתב"ש הן מתגלות כתחילת שם הויה.

והוסיף הרב יצחק גלר שליט"א (ניסן תשע"ח) שיש לאותיות אלו גם **משמעות ערכית**, שהרי מ+צ הם 130, שהיא גימ' של **אהבה** (מוכפל ב-10), ועוד שהוא **חצי משם הויה** (מוכפל ב-10), ויש בזה **סוד הצמצום** (שהמילה "צמצם" פעמיים מ"צ, דהיינו שם הויה מוכפל בעשר). מספר זה עובר כחוט השני ביציאת **מצרים** (המילה "מצרים" הכוונה ריבוי של אותיות מ"צ...). ונוסף לכך שמצרים היא **בר מיצרא** (שוב אותן אותיות ואותה משמעות) לארץ ישראל, ולכן יציאה ממצרים היא החשובה מכל הגלויות, כי מצרים היא הקרובה ביותר אלינו.

ולאחר דבריו – התבוננתי וראיתי שיש דברים נוספים הקשורים לרעיון זה (ולמספר 130 השייך לרעיון זה): יוכבד ילדה את משה רבנו בגיל 130, המצווה היא לאכול **צלי**, המטרה היא לקבל תורה על הר **סיני** וכו'.

ועתה מובן **הפנימיות** של הפסוק "מן **המיצר** קראתי **י-ה**", שכשזועקים מן המיצר מתגלים המ"צ שבמילה "מיצר", המבטאים אהבה להשי"ת, ומגלים את שם **י-ה**.

תוספת על מקום מצוות ליל הסדר בבריאה [חשבת, על בסיס דברי מהר"ל]: ישנם ד' יסודות ארמ"ע (אש, רוח, מים, עפר) כנגד ד' מצוות היום: **אש** – כנגד המרור, השורף את הגוף, **רוח** – כנגד סיפור יציאת מצרים, שאדם מוציא רוח של דיבור מהקנה, **מים** – כנגד ד' כוסות יין, **עפר** – כנגד אכילת מצה, העשויה מהצומח שגדל מהעפר.

ואמא תחי' (פסג תשע"ט) הוסיפה שאפשר לראות גם את כל ד' היסודות במצוות אכילת מצה: המצה עשויה מקמח (הבא מהעפר כדלעיל) וממים (ויש בזה את יסוד המים), ואוכלים אותו בהתלהבות (והרי יש בזה יסוד האש) ובהרבה התרוממות הרוח, רוח ממללא (והרי יסוד הרוח). ודפח"ח.